

ה מ ר כ ז ל פ י ת ו ה ע ל - ש מ פ נ ח ס ס פ י ר

ל י ד א ו נ י ב ר ס י ט ת ת ל - א ב י ב

תל-אביב, ישראל

הדינמיקה של אבטלה ותת-תעסוקה (Underemployment)

נח לוין אפשטיין, משה סמיונוב,
סיגל אלון

נייר דיון מס' 1-95

חאי 1995

הדינמיקה של אבטלה ותת-תעסוקה (UNDEREMPLOYMENT)

דו"ח סומי

מוגש למרכז למיתוח

על-שם פנחס ספיר

על-ידי

סיגל אלון

נח לוינ אמשטיין

משה סמיונוב

החוג לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה

אוניברסיטת תל-אביב

מאי 1995

תוכן העניינים

3	הנושא ומטרת המחקר
5	תופעת האבטלה
7	תופעת קשיי התעסוקה
10	הסבר - מבנה הזדמנויות ואפליה
12	השערות המחקר
	שיטת המחקר
13	אוכלוסית המחקר
14	כלי המחקר
15	מודל ניתוח התנאים
16	המשתנים
	תוצאות ודיון
20	מצבי כח העבודה
21	הגורמים המשפיעים על ההתפלגות הלא שיוויונית של קשיי תעסוקה
23	המוביליות בשוק העבודה (בין מצבי תעסוקה)
25	המחסומים המונעים מוביליות שיוויונית
28	מסקנות
31	סיכום
32	לוחות
33	הערות
35	רשימה ביבליוגרפית

הנושא ומטרת המחקר

המחקר העוסק בריבוד החברתי ושוק העבודה התמקד ברובו באי השיוויון בתוצאות (Outcomes) שנובעות מסיטואציות העבודה כמו שכר, יוקרה, קידום, מסלולי קריירה וסיפוק. אוריינטציה זו אופינה בהתעלמות מאחד ההיבטים החשובים והמרכזיים של אי שיוויון - קשיי התעסוקה. קיומו של אי שיוויון הנובע מכך שהיקף ואופי הפעילות בשוק העבודה של חלקים באוכלוסיה נופל מהיקף ואופי הפעילות שהיה רצוי להם, לא נבחן בצורה מעמיקה. ההיבט היחידי של קשיי תעסוקה (Employment hardship) שנחקר, הוא קיומה של תופעת האבטלה. גישה זו בחנה את כח העבודה כמורכב משני חלקים בלבד: המועסקים מול המובטלים. התייחסות דיכוטומית זו מיקדה את כל קשיי התעסוקה שחווים פרטים בשוק העבודה בקטגוריה אחת והיא האבטלה. כל מי שאינו מובטל, נחשב כמועסק ללא אבחנה ביחס לאיכות והיקף התעסוקה שלו. דיכוטומיה זו אינה מתייחסת למצבים אחרים של קשיי תעסוקה בשוק העבודה, מצבים אשר אינם מספקים לנמצאים בהם תעסוקה הולמת. לפיכך, השימוש המקובל בדיכוטומיה "תעסוקה מול אבטלה" מציג תמונה חלקית בלבד של התופעה הרחבה יותר של קשיי תעסוקה.

המחקר הנוכחי מנסה להרחיב בנקודה זו בכך שהוא מתייחס לתופעה הרחבה של קשיי תעסוקה על-ידי שימוש במושג תת-תעסוקה (Underemployment) הכולל בתוכו 4 מצבים עיקריים: (1) "העובד המיואש" (discouraged worker), (פרטים שהפסיקו לחפש עבודה מכיון שהתיאשו); (2) המובטלים (פרטים אשר לא עבדו אך חיפשו עבודה באופן פעיל); (3) עובדים במשרה חלקית שלא מרצון (אלו שרצו משרה מלאה אך לא מצאו); (4) עובדים בעלי השכלה גבוהה יותר מן הנדרש בעיסוק אותו הם מבצעים בפועל (mismatch). תת-תעסוקה, אם כן, מייצגת מצבים של קושי בשוק העבודה בהשוואה למצב של תעסוקה הולמת.

המחקר בוחן את קיומם של קשיי התעסוקה בשוק העבודה הישראלי בתקופת צמיחה ובתקופת שפל ומתאר את איפיוני התופעה שטרם נחקרה בישראל. בנוסף, המחקר בוחן באיזה מידה ההתפלגות של קשיי התעסוקה היא שיוויונית על פני כח העבודה. אי השיוויון יבדק ביחס לשני היבטים: סטאטי ודינמי. ההיבט הסטאטי הוא מעין צילום מצב נתון. הוא משווה יצוג של קבוצות אוכלוסיה במצבי תעסוקה השונים, בנקודת זמן אחת. תרומתו של המחקר היא, אם כן, בזיהוי ואיתור הקבוצות הסובלות יותר מקשיי תעסוקה בישראל בהשוואה לקבוצות אוכלוסיה אחרות.

אולם לאי השיוויון בשוק העבודה יש גם היבט חשוב נוסף, והוא ההיבט הדינמי. היבט זה מתייחס לשאלה מה קורה לפרטים בשוק העבודה לאורך זמן. במקרה זה, השאלה המעניינת היא האם ההמצאות במצבי תת-התעסוקה היא זמנית או שפרטים נוטים להשאר במצבים אלו לאורך זמן. לעיתים קרובות נטען שאבטלה הינה מצב זמני ורוב אלו החווים מצב זה חוזרים לעבודה כעבור זמן קצר. יחד עם זאת, אם וכאשר הם נחלצים ממצב של אבטלה, לא ברור אם הם עוברים למצבים אחרים של תת-תעסוקה או לתעסוקה הולמת. בנוסף לכך נשאלת השאלה האם היציאה ממצבי תת-תעסוקה והכניסה אליהם היא שיוויונית בין קבוצות באוכלוסייה. ההיבט הדינמי של המחקר בודק, איפוא, את שאלת המוביליות בכלל ואת המוביליות הדיפרנציאלית של קבוצות באוכלוסייה, בפרט. איתור הגורמים המשפיעים על המוביליות מאפשר לבחון ולהבין את התנאים התורמים להשתלבות בתעסוקה הולמת. בחינת ההיבט הדינמי מתבססת על מחקר "אורך", כלומר כזה העוקב אחר פרטים לאורך תקופה מסוימת. מחקרי אורך על כח העבודה צוברים תנופה בארה"ב אך טרם יושמו בישראל. מחקר זה עשה שימוש בפוטנציאל שטמון במבנה של סקרי כח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אשר לא נוצל עד כה, על-ידי יצירת קובץ מתואם (match file) מתוך קבצי הנתונים הרבעוניים. מחקר אורך יכול לענות על השאלות הקשורות לדינמיקה ולמוביליות של כח העבודה.

תופעת האבטלה

מכיון שמרבית המחקר העוסק בקשיי תעסוקה התמקד בתופעת האבטלה, נתייחס תחילה אליה, וננסה לגזור ממנה לגבי התופעה הרחבה יותר של קשיי תעסוקה.

האבטלה היא תופעה בלתי נפרדת מחיי הכלכלה של מדינות המערב בשנים האחרונות. ברוב מדינות אירופה וארה"ב, כמו גם בישראל, נמצאים שיעורי האבטלה במגמה של עליה. בעבר נהגו לחשוב ששיעורי האבטלה עולים כתוצאה ממשברים כלכליים זמניים (משבר הנפט, שינויים טכנולוגיים, שינויים חברתיים- כמו למשל עלייה מסיבית), אך הם חוזרים לרמתם הקודמת ("הטבעית") לאחר חלוף המשבר. לפי הכלכלה הקלאסית אבטלה היא תופעה זמנית, מכיון שהיא מייצגת מצב של העדר שיווי משקל בשוק העבודה שבו היצע העובדים גדול מן הביקוש להם. לפי גישה זו האבטלה תגרום לירידת שכר, וכתוצאה מכך תגדל כמות העובדים המבוקשת עד שתשתווה לכמות המוצעת. כאשר מושג שיווי המשקל נמצא המשק במצב שנקרא "תעסוקה מלאה", שבו קיים שיעור אבטלה "טבעי" שהוא אינו אפס, אך נובע מתנודות טבעיות בשוק העבודה.

העלייה הקבועה בשיעורי האבטלה הביאה חוקרים לדון בתופעת ה- **Hysteresis** באבטלה (Blanchard & Summers, 1986; Gordon, 1988). הביטוי של תופעה זו הוא שגם לאחר חלוף המשברים הכלכליים ממשיכים שיעורי האבטלה לעלות בקביעות ולא חוזרים לרמתם ה"טבעית". כפי שמציינים Sachs & Larrain (1993) אחת הסיבות לתופעת ה- **Hysteresis** נובעת מכך שההון האנושי של המובטל נפגם (Deterioration) כאשר הוא מובטל תקופה ארוכה. כתוצאה מכך קטנים סיכוייו לחזור למצב של תעסוקה, והוא עלול להשאר מובטל גם לאחר שחלף המשבר.

הסבר אחר לקיומה המתמשך של תופעת האבטלה נמצא בתפיסה של הכלכלה הדואלית. על פי גישה זו, השוק אינו הומוגני כפי שטענו כלכלנים קלאסיים אלא מפולח לשתי כלכלות נפרדות. בסקטור המרכזי נמצאות פירמות גדולות עתירות הון, המאופיינות ברווחיות גדולה. מונופולים/אוליגופולים אלו, הן פירמות חזקות ובעלות יכולת לשלוט בשוק ופעולות כקובעות מחירים (price-setters), ועובדה זו מאפשרת להן להנות מיתרונות רבים ולהרחיב את הוון וכת העבודה שלהן. פירמות בפריפריה הכלכלית (peripheral economy) עומדות בפני תנאי שוק שונים לחלוטין. מצבן מזכיר יותר כלכלת שוק תחרותית. אין להן שליטה ויכולת השפעה על השוק

(price-takers), הן קטנות ומעסיקות פחות עובדים, בעלות הון מצומצם ופגיעות יותר להשפעת כוחות השוק (O'Connor, 1973; Parcell & Mueller, 1983; Hodson, 1983). היחסים בין הסקטורים של הכלכלה מאופיינים בתלות של סקטור הפריפריה בסקטור המרכז, וכתוצאה מכך נוצרים תנאים של ניצול. בזמן צמיחה, כאשר יש עליה בביקושים מעבירות פירמות המרכז חלק מן העבודה לפירמות הפריפריה. בתקופת שפל, כאשר יש פחות עבודה, פירמות המרכז ועובדיהן אינם חשים כמעט בהשלכותיו, מכיון שפירמות הפריפריה ועובדיהן הם אלו אשר מקטינים או מצמצמים לחלוטין את פעילותם. "גמישות" של פירמות הפריפריה היא המנוף להצלחת פירמות המרכז וליכולת שלהן להבטיח לעובדיהן יציבות תעסוקתית. "גמישות" זו מתאפשרת לפירמות הפריפריה על-ידי קיומן של קבוצות עובדים אשר אינן זוכות ליציבות תעסוקתית, אלא עובדות רק כאשר יש צורך בכח עבודתם (Piore, 1976). כלומר, על פי גישה זו מצב האבטלה משרת בעצם את כלכלת המרכז ומעניק לה גמישות, יתרונות כלכליים ויכולת להבטיח בטחון תעסוקתי לעובדיה. משום כך אין לצפות להעלמותה, ויש להתייחס אליה כתופעה קבועה בשוק העבודה.

האבטלה, אם כן, מגלמת בתוכה היבטים של אי שיוויון בחברה. אי השיוויון מתייחס לשאלה מי נושא בנטל האבטלה ולאיזה משך זמן. ישנן קבוצות באוכלוסיה אשר נפגעות ממנה יותר מאחרות, ולכן גם סובלות יותר מן ההשלכות הלא נעימות שלה. עיון קצר בנתוני האבטלה הרשמיים בישראל מספק תשובה לשאלה מי נושא בנטל ומראה על התפלגות לא שיוויונית של התופעה על פני כח העבודה. שיעורי אבטלה רשמיים גבוהים ניתן למצוא בקרב נשים, תושבי עיירות פיתוח, עולים, יוצאי ארצות אסיה-אפריקה, ערבים ובקרב עובדים בענפים עתירי עבודה.

לגבי משך הזמן נהוג היה לחשוב שההמצאות במצב אבטלה הינה זמנית בלבד. הווה אומר שפרטים נעים תמידית לתוך ומחוץ לאבטלה, והאבטלה מייצגת קבוצה גדולה של אנשים שנמצאים מחוץ לספירת העבודה לזמן קצר בלבד. (סקירה ב: Sachs & Larrain, 1993). הסבר זה נקרא Normal Turnover Unemployment ולפיו נטל האבטלה מתפלג על פני קבוצה גדולה של אנשים, כשכל פרט סובל קצת, לאורך תקופת זמן מוגדרת. בניגוד לתפיסה זו הובעה השערה חילופית הגורסת שהאבטלה אינה מבוססת על תחלופה נורמלית אלא מורכבת מקבוצה קטנה של אנשים שהם חסרי עבודה לאורך זמן ממושך (Clark & Summers, 1979). לפי הסבר זה הנקרא Hard-Core Unemployment עול האבטלה מוטל על כתפי קבוצה קטנה לאורך זמן מתמשך וגורר אחריו עלויות אישיות וחברתיות גבוהות יותר.

Clark & Summers (1979), טענו שאין לפרש תקופות (spells) קצרות של אבטלה כהוכחה לתחלופה מכיון שהם מצאו שבמקרים רבים שתי תקופות של אבטלה מופרדות על-ידי תקופה קצרה של יציאה מכת העבודה ולא בתעסוקה. לכן, טענו כי יש להתייחס לתקופה בה העובד נמצא מחוץ לכת העבודה כאל המשכה של תקופת האבטלה. אם אכן האבטלה מורכבת מגרעין קשה (Hard-Core) כפי שטוענים Clark & Summers (1979), הרי שזה אחד הגורמים לכך ששיעוריה אינם חוזרים לרמתם הטבעית. ככל שהמובטלים נשארים במצב האבטלה זמן רב יותר, גובר הקושי שלהם לחזור לשוק העבודה וכך נוצר ה- Hysteresis.

תופעת קשיי התעסוקה

למרות שהאבטלה היא רק ביטוי אחד של קשיי תעסוקה מרבית המחקרים התמקדו בה והתעלמו מן ההיבטים הנוספים של היקף ואיכות העבודה. המצדדים בהגדרה רחבה יותר של קשיי תעסוקה טענו שההגדרה המקובלת של אבטלה (מי שאינו עובד אך מחפש עבודה באופן פעיל) היא צרה מדי ואינה מתאימה לשמש כאינדיקטור יחיד לתופעת קשיי התעסוקה (Clogg, 1979; Clogg & Sullivan, 1983). בקטגוריית האבטלה לא נכללים אלו אשר אינם עובדים אך הפסיקו לחפש עבודה מכיון שהתיאשו. קבוצה זו מכונה "העובד המיואש" (discouraged worker). קבוצה נוספת שאינה נכללת בהגדרת האבטלה היא עובדים במשרה חלקית שלא מרצון, כלומר, אלו שרצו משרה מלאה אך לא מצאו. אוכלוסייה נוספת אשר סובלת מקשיי תעסוקה היא של עובדים אשר הם בעלי השכלה גבוהה יותר מן הנדרש בעיסוק אותו הם מבצעים בפועל (mismatch). עובדים אשר נמצאים במצבים אלו סובלים מקשיי תעסוקה בגלל היקף ו/או איכות הפעילות שלהם בשוק העבודה.

הדיכוטומיה המקובלת המבחינה בין מועסקים למובטלים אינה מתייחסת כלל לנמצאים במצב יאוש-והם נחשבים מחוץ לכת העבודה, יחד עם פרטים שבחרו מרצונם לא לעבוד. עובדים בעבודה חלקית שלא מרצון וכאלה המוגדרים כ- mismatch, נחשבים כמועסקים יחד עם עובדים במשרה מלאה וכזו ההולמת את כישוריהם. כלומר, בתוך הקטגוריות המקובלות (מועסקים, מובטלים ומחוץ לכת העבודה) קיימת הטרוגניות רבה, שאינה באה לידי ביטוי בשימוש הרגיל בקטגוריות אלו. הקטגוריות המקובלות אינן הומוגניות מספיק, ולעיתים יש דמיון רב בין פרטים המשתייכים פורמלית לקטגוריות שונות. למשל, הקרבה בין אלו הנמצאים במצב יאוש ובין אלו הנמצאים

במצב אבטלה, נראית על פניה, גדולה יותר מאשר הקרבה שבין ה"מיואש" ובין מי שבתר לבלות את עיתותיו בפנאי ולא לעבוד. לכך דרושה התייחסות מפורטת יותר לכח העבודה. כזו שתוכל לעשות הבחנה יעילה בין מצבי תעסוקה שונים.

המחקר הנוכחי מרחיב את היריעה על ידי התייחסות למצבי התעסוקה הנוספים הללו, שאינם נחשבים כאבטלה, אך בכל זאת מציגים לפרטים הנמצאים בהם קשיי תעסוקה מסוגים שונים. מובעת כאן התפיסה שמצבים אלו (מצבי תת-תעסוקה) הינם בעלי איפיונים משותפים, המייחדים ומבדילים אותם ממצב של תעסוקה הולמת. כתוצאה מכך תמצאנה בהם קבוצות אוכלוסיה דומות, ויתפתחו ביניהם דפוסי מוביליות שיטתיים. ניתן לשער שמצבים אלו הינם חלק בלתי נפרד משוק העבודה, וכמו האבטלה, גם הם תופעה קבועה.

ההסבר שנתנה הכלכלה הדואלית ביחס לקיומה המתמשך של תופעת האבטלה, נראה מתאים גם ביחס לקשיי התעסוקה האחרים. קיומם המתמשך מוסבר בגמישות שהם מעניקים לכלכלת המרכז. כאשר יש צורך לצמצם את הפעילות בשוק, פירמות הפריפריה מקטינות או מצמצמות לחלוטין את פעילותן. עובדיהן ימצאו עצמם בעבודה חלקית שלא מרצונם, עובדים בעיסוק שאינו הולם את כישוריהם, מובטלים (אבל מחפשים עבודה) או מיואשים לחלוטין ממצאת עבודה ונמצאים (לפי ההגדה הרשמית) מחוץ לכח העבודה. יש לצפות, אם כן, שבתקופת שפל יהיו ממדי התופעה גדולים יותר מאשר בתקופת צמיחה.

בישראל טרם נעשה עד כה מחקר שיטתי על תת-תעסוקה, אולם מחקרים שנעשו בארה"ב הראו, שכמו האבטלה, גם קשיי התעסוקה האחרים מתפלגים באופן לא שיוויוני. הקבוצות הנפגעות ביותר מרמות גבוהות של אבטלה ותת-תעסוקה הן בעיקר קבוצות של עובדים שוליים (Marginal workers) (Sullivan, 1978), עובדים המשתייכים בדרך כלל למיעוטים אתניים, נשים, קבוצות גיל צעירות, עובדים בעיסוקים משניים, ותושבים בישובים ואיזורים גיאוגרפיים פריפריאליים.

לדוגמא, Clogg & Sullivan (1983) מדווחים שבשנת 1980 4% מן הנשים עבדו חלקית שלא מרצונן לעומת 3% מן הגברים; 2% מן הנשים היו מיואשות לעומת 0.6% מן הגברים. באותה תקופה זמן 5.5% מן השחורים עבדו בעבודה חלקית שלא מרצונם (3.2% מן הלבנים), ו-3.5% היו מיואשים (1% מן הלבנים).

ממצאי מחקרים אלו מלמדים על היקפה הנרחב של תופעת תת-תעסוקה (Clogg & Sullivan, 1983; Lichter & Landry, 1991). השערתנו היא שגם בישראל התופעה של קשיי תעסוקה היא

משמעותית במימדיה וראויה לבחינה ולהתייחסות. התיזה היא שצילום מצב של שוק העבודה בישראל יחשוף בפנינו יצוג יתר של קבוצות של עובדים שוליים (נשים, יוצאי ארצות אסיה-אפריקה, צעירים ותושבי עיירות פיתוח) במצבי תת-התעסוקה. אלו הן קבוצות הנפגעות מאי שיוויון בשוק העבודה בצורות שונות (שכר, קידום, תגמולים ועוד), ולפיכך השערותנו שאלו תהינה הקבוצות שתפגענה גם מן ההיבט הבסיסי של שוק העבודה - היקף ואופי הפעילות.

אי השיוויון בא לידי ביטוי הן בתמונת מצב סטטטית, והן בתהליכים דינמיים. הכוונה היא שבנוסף להתפלגות הלא שיוויונית של קשיי התעסוקה, יתכן גם שהיציאה והכניסה ממצבים של תת-תעסוקה אינה שיוויונית בין קבוצות באוכלוסייה. כלומר, דפוסי המוביליות אינם שיוויונית. על פי Clark & Summers (1979), יש להתייחס לתקופה בה העובד נמצא מחוץ לכח העבודה כאל המשכה של תקופת האבטלה, מכיון שלעיתים רבות שתי תקופות אבטלה מופרדות על-ידי תקופה קצרה של יציאה מכח העבודה ולא על-ידי תעסוקה. אם נרחיב את גישתם של Clark & Summers (1979), יתכן שמתרחשים מעברים בין מצב אבטלה למצבי תת-תעסוקה. כלומר, גם העוזבים את מצב האבטלה, ממשיכים לסבול מקשיי תעסוקה.

הדיון בהיבטים הדינמיים של האבטלה (Hard-core ו- Normal-turnover Unemployment) מצריך שימוש במסגרת התייחסות רחבה יותר העוסקת במגוון של קשיי תעסוקה. יתכן שבכח העבודה מצויים פרטים אשר סובלים מקשיי תעסוקה לאורך זמן. גם כאשר הם מוביליים, הרי שהשינויים בדפוסי התעסוקה שלהם הם ממצב תת-תעסוקה אחד למשנהו, ולא מוביליות אל תעסוקה הולמת. לפיכך התופעה שאנו מתייחסים אליה היא Hard-Core UNDERemployment.

השערותנו היא שאותן קבוצות הסובלות משיעורים גבוהים של קשיי תעסוקה, מוצאות קושי נוסף הבא לידי ביטוי בחוסר היכולת לצאת ממצבים אלו ולכן נשארות בהם לאורך זמן. התיזה שמוצגת כאן היא שבפני קבוצות החלשות באוכלוסייה קיימים מחסומים המקשים על המוביליות שלהם ומונעים מהן להשיג תעסוקה הולמת.

הסבר - מבנה ההזדמנויות ואפליה

מטרת המחקר היא, אם כן, לבחון את קיומו של אי שוויון משני היבטים: סטאטי (התפלגות לא שיוויונית בנקודת זמן אחת); ודינמי (מוביליות לא שיוויונית). מחקרי ריבוד רבים התמקדו בגורמים ברמת הפרט בניסיון להסביר את תופעת אי-השוויון בהתבסס על הפרדיגמות של **Status Attainment** (Blau & Duncan, 1967; Featherman & Hauser, 1968) ושל **Human Capital** (Becker, 1964; Thurow, 1969). גישות אלו הדגישו מאפיינים ותכונות אינדיבידואליים ואת השקעת הפרט בהון האנושי שלו, קרי, השכלה, הכשרה וניסיון, כגורמים שיכולים להסביר את אי השוויון בין הקבוצות.

בשנים האחרונות הולך וגדל מספר המחקרים המציעים הסברים מבניים לתופעות אי-השוויון בשוק העבודה. פרספקטיבות מבניות אלו צמחו בתגובה לגישות שהדגישו מאפיינים ברמת הפרט, אך לא התייחסו לגורמים המבניים בשוק העבודה (Parcel & Muller, 1983). חוסר ההתייחסות למבנה בו מתרחשת הפעילות החברתית הוביל לתפיסה הומוגנית של שוק העבודה. הגישות המבניות מניחות שמבנה ההזדמנויות שעומד בפני פרטים בחברה מותנה בעמדה ובמיקום שלהם במבנה החברתי ובשוק העבודה (positional inequality). גישות אלו אינן שוללות את החשיבות של מאפייני הפרט, אך בגלל שגישות ברמת הפרט לא הצליחו להסביר חלק גדול מהתופעות הקיימות בשוק העבודה, הפרספקטיבה המבנית מדגישה את ההיבטים המבניים של הפעילות החברתית.

מבנה ההזדמנויות קשור לשוקי עבודה מקומיים ולפילוח גיאוגרפי. הפילוח הגיאוגרפי הוא אחד הקווים החשובים שלאורכו נוצרה דיפרנציאציה בין שוקי עבודה. איזורים גיאוגרפיים שונים הם גורם חשוב מכיוון שהם בדרך-כלל מקושרים עם מצבי שוק שונים (Hodge, 1973; Lewin-Epstein, 1986). לפריפריאליות הגיאוגרפית יש השלכות גם לגבי המבנה החברתי והתעשייתי של הישובים שבפריפריה. במרכז ניתן למצוא איזורים עם מגוון רחב של תעשיות ותעסוקות המציעים הזדמנויות טובות יותר לשילוב הפרטים בתעסוקה ההולמת את כישוריהם. הריחוק הגיאוגרפי משמעותו ריחוק ממרכזי תעשייה ואפשרויות תעסוקה. פרטים המתגוררים באיזורים פריפריאליים חשופים, אם כן, למבנה הזדמנויות נחות שמציע להם שוק העבודה המקומי. שוק העבודה המקומי מהווה עבור הפרט את מבנה הזדמנויות התעסוקה הראשוני והבסיסי שלו. מאפייני האיזור, כמו הפריפריאליות הגיאוגרפית, מבנה וסוג התעשייה והמרקם החברתי, הם בעלי חשיבות מרובה לגבי הסיכויים התעסוקתיים של הפרט.

אולם, בתוך כל שוק עבודה מקומי יש השפעה לסטאטוסים הישגיים ושיוכיים. רעיון זה טוען לקיומו של סדר חברתי שמבוסס על עקרון ה"תור" (Hodge, 1973). ה"תור" Labor Queue (Thurow, 1969) מבוסס על הרעיון לפיו הפרטים בשוק העבודה מסודרים לפי מידת האטרקטיביות שלהם למעסיקים. נורמות חברתיות משקללות איפיונים אישיים כמו גם סטאטוסים שיוכיים לקביעת מיקומו של הפרט בתור. פרטים המשתייכים לקבוצה שיש לה אטרקטיביות נמוכה למעסיקים (מסיבות שונות, כמו למשל אפליה סטטיסטית או טעמים), נדחקים לסופו של התור. וכך, על כל פרט פועלים בו זמנית שלושה גורמים המכתיבים את אופי והיקף הפעילות שלו בשוק העבודה, (כלומר, את מיקומו במצבי התעסוקה השונים). ראשית, האיפיונים האישיים והסטאטוסים ההשגיים שלו; שנית, הסטאטוסים השיוכיים שלו הקובעים את מקומו בתור; שלישית, מבנה ההזדמנויות שמוצע לו בשוק העבודה המקומי.

ממחקרים על ישראל עולות עדויות לקיומה של השפעה מורכבת זו. Semyonov (1981) מצא שהמוביליות של הפרט (ביחס לשכר ולעיסוק) מושפעת הן ממאפייני ישוב המגורים שלו, והן מתכונותיו השיוכיות וההשגיות. Semyonov & Tyree (1981) מצאו אינטראקציה בין ישוב, עיסוק ודת. Lewin-Epstein & Semyonov (1992) מצאו שסגרגציה גיאורפית היוצרת שוקי עבודה מקומיים מחזקת את אי השוויון הכלכלי בין יהודים לערבים בישראל. ההכנסות של הערבים מושפעות יותר מאיפיוני שוק העבודה המקומי שלהם, מאשר ממאפייני פרט, בהשוואה ליהודים. עוד הראו שליהודים ממוצא אסיה-אפריקה סיכויים גדולים יותר להתגורר בישובים קטנים ופריפריאליים שבהם מגוון הזדמנויות מצומצם, עובדה המסבירה חלק מעמדת הנחיתות הסוציאקונומית שלהם, בהשוואה ליהודים ממוצא אירופה-אמריקה. ממצאים דומים התקבלו גם מספר שנים קודם לכן (Spilerman & Habib, 1976).

השערות המחקר

א. השערות לגבי קיומה של התופעה

בישראל טרם נחקרה התופעה באופן שיטתי ולכן חשוב לעמוד על מימדי התופעה. לפיכך אנו מציעים את ההשערות הבאות:

1. קיימים מצבי תעסוקה המעמידים בפני הנמצאים בהם קשיי תעסוקה, ומצבים אלו אינם תופעה שולית.
2. בשנות שפל גדול מספר הנמצאים במצבי קשיי תעסוקה, בהשוואה לשנות צמיחה.

ב. השערות לגבי ההתפלגות הלא שיוויונית (ההיבט הסטאטי)

קבוצות אוכלוסייה חשופות באופן לא שיוויוני לקשיי תעסוקה. במחקר הנוכחי נציע שהתפלגות לא שיוויונית זו נובעת משני גורמים: (א) מבנה ההזדמנויות שמציע שוק העבודה המקומי (ב) קיומו של תור המבוסס, בין היתר על קריטריונים שיוכיים (מין, מוצא וגיל).

3. לפרטים המתגוררים באזורים פריפריאליים סיכון גדול יותר להמצא במצבי תת-תעסוקה בזמן /.
4. לפרטים שלהם סטאטוסים שיוכיים פחות אטרקטיביים למעסיקים (נשים, מזרחים וצעירים) סיכון גדול יותר להמצא במצבי תת-תעסוקה בזמן /.

ג. השערות לגבי המוביליות הלא שיוויונית (ההיבט הדינמי)

ההשערות הבאות מתייחסות להיבטים הדינמיים של תופעת תת-התעסוקה וטוענות ל Hard Core Underemployment, כלומר לקיומו של גרעין קשה שסובל מקשיי תעסוקה, אלו או אחרים, לאורך זמן.

5. לפרטים הנמצאים במצבי תת-תעסוקה בזמן / תהיה הסתברות גדולה יותר להיות במצבים אלו בזמן $t+1$, מאשר לפרטים שהיו בזמן / במצב של תעסוקה הולמת.

6. המוביליות בתוך מצבי תת התעסוקה תהיה רבה יותר מאשר המוביליות בין מצבי תת-התעסוקה ובין מצב תעסוקה הולמת.

שיטת המחקר

א. אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המחקר הינה כלל האוכלוסייה היהודית¹ בגיל העבודה. המחקר התבסס על סקר כח אדם שביצעה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) בישראל. אוכלוסיית הסקר כוללת את האוכלוסייה היהודית הקבועה של מדינת ישראל בני 15 ומעלה. משקי הבית שעולים במדגם נפקדים 4 פעמים במשך תקופה של שנה וחצי (פקידה בשני רבעי שנה עוקבים, הפסקה לשני רבעים נוספים ושוב פקידה בשני רבעים עוקבים). במחקר הנוכחי נעשה שימוש בפרוטנציאל למחקר אורך שטמון בנתונים אלו על-ידי יצירת קובץ מתואם (Match-file) לגבי כל נחקר לאורך התקופה בה נפקד. במטרה לבחון את המידה שבה המודל מתאים לתנאי שוק שונים, הוא נבחן בשתי תקופות זמן: תקופה אחת שנחשבת כתקופת צמיחה למשק הישראלי ותקופה שניה שנחשבת כתקופת שפל. הקריטריון לצמיחה ושפל היה התוצר הלאומי הגולמי (תל"ג). מכיון שסביר להניח שהשפעתו של התל"ג על שוק העבודה אינה מיידית, נעשו הניתוחים על תקופה של שנה-שנתיים אחרי שנות עלייה או ירידה בתל"ג. שנת 1982-3 נבחרה כמייצגת תקופת צמיחה, ושנת 1989-90 נבחרה כמייצגת תקופת שפל למשק הישראלי.

הפרטים במחקר זה הם אלו שהחלו להשתתף בסקר כח אדם בשנים 82 ו-89. הם סיפקו נתונים במהלך שנה זו (82 או 89) ובמהלך השנה העוקבת (הזמן בין הפקידה הראשונה לרביעית הוא 15 חודשים). שיעור ה"השרדות" הממוצע מפנל לפנל בשנת 1989 היה 82%, ובשנת 1982 78%.

בטבלאות 1 ו-1א ניתן למצוא פירוט לגבי תכונות האוכלוסייה בשנים 1982 ו-1989, בהתאמה.

ג. כלי המחקר

במחקר זה שילבנו את הקטגוריזציה המפורטת של מצבים בכח העבודה עם מסגרת דינמית שתבחן את תהליכי השינוי והמעבר בין הקטגוריות השונות. קטגוריזציה זו מבוססת על הסכימה של Hauser (1974, 1977) ושל Clogg & Sullivan (1983) שנקראת (Labor Utilization) LUF Framework). מסגרת זו מבחינה בין צורות שונות של קשיי תעסוקה ומספקת כלי אנליטי לבחינת אי השיוויון בין קבוצות אוכלוסייה שונות במצבי התעסוקה ובמוביליות ביניהם. מצבי כח העבודה² מפורטים להלן:

אי השתתפות	1. מחוץ לכח העבודה
	2. העובד המיואש
אבטלה	3. בלתי מועסקים, מחפשים עבודה באופן פעיל
קשיי תעסוקה	4. עבודה חלקית שלא מרצון
	5. mismatch עבודה בעיסוק שאינו הולם השכלה
תעסוקה הולמת	6. המועסקים - השארית, כל אלו שלא נכללו בקטגוריות הקודמות. (כולל עבודה חלקית מרצון).

(קטגוריות 2-5 הן קטגוריות תת-תעסוקה).

על פי המודל המוצג בעבודה זו הקטגוריות הללו מהוות מסגרת היררכית שבראשה הקטגוריה של תעסוקה הולמת ובתחתיתה הקטגוריה של אי השתתפות (Clogg & Sullivan, 1983; Clogg, Sullivan, 1978; Sullivan, 1978; Lichter & Landry, 1991; Eliason & Wahl, 1990; Mutchler, 1986; &). ההיררכיה משקפת את התפישה העומדת בבסיס המודל לפיה מצבו התעסוקתי של מי שנמצא נמוך יותר בסולם, נחשב חמור יותר, במובן זה שהוא חווה קשיי תעסוקה חמורים יותר. תפיסה זו מדגישה את איכות התעסוקה ולא את עצם השגתה, כמדד ל - well being תעסוקתי. כל פרט מסווג לקטגוריה הנמוכה ביותר לה הוא מתאים, כלומר למידת קשיי התעסוקה הגבוהה ביותר שהוא חווה (כך למשל, מי שהוא גם עובד חלקית שלא מרצון וגם mismatch, יחשב כעובד חלקית, מכיון שקטגוריה זו נחשבת כמציגה קשיי תעסוקה יותר חמורים לנמצאים בה).

ג. מודל ניתוח הנתונים

המטרה הראשונה של המחקר הינה לתאר ולהסביר את ההתפלגות הלא שיוויונית של קשיי תעסוקה בין קבוצות. לשם כך, עשינו שימוש בטכניקת Multinomial Logit שתאמוד את (הלוגריתים של) הסיכויים להמצא בקטגוריה מסוימת. כלומר למצוא מהו הסיכוי של כל פרט להיות בקטגוריה מסוימת מבין קטגוריות ה-LUF, בזמן t. למרות שיצאנו מתוך ההנחה שהקטגוריות ב-LUF אכן מייצגות היררכיה של קשיי תעסוקה, המודל של ניתוח הנתונים אינו מבוסס על היררכיה, אלא מתייחס לקטגוריות כמקבילות זו לזו. כלומר ההיררכיה אינה כופה עצמה על הנתונים, אך היא יכולה לבוא לידי ביטוי בצורה אמפירית.

המודל העושה שימוש בטכניקת Multinomial Logit מתאים גם לבחינת ההיבט הדינמי של התופעה, כלומר למעבר בין הקטגוריות לאורך זמן. כאן אמדנו את הסיכויים של כל פרט לעבור בין הקטגוריות התעסוקתיות. כלומר, עבור פרטים שהיו מובילים ושינו את מצבם התעסוקתי, מה ההסתברות שלהם לעבור לקטגוריה זו או אחרת.

ד. המשתנים

משתנים תלויים

.....

המשתנה התלוי הוא בעל 6 קטגוריות (ששת מצבי התעסוקה):
מחוץ לכח העבודה - פרטים אשר מסיבות שונות (על פי הגדרתם) אינם משתתפים בכח העבודה (סטודנטים, חיילים, תלמידים, עקרות בית, חולים, נכים וכו').
ה"מיואשים" - פרטים אשר אינם עובדים אך גם אינם מחפשים עבודה כי אינם מאמינים שיש כזו בנמצא. המיואשים אינם נכללים בסטטיסטיקה הרשמית כנמצאים בכח העבודה, ולכן אין לגביהם שאלה ישירה המתייחסת לסיבה לאי חיפוש עבודה, עובדה המקשה על איתורם המדויק. כמיואש יחשב מי שלא עבד ב-12 החודשים האחרונים, וציין שהסיבה לאי עבודה או לעבודה חלקית שנתית (1-40 שבועות) היא שחיפש עבודה ולא מצא.
המובטלים - פרטים אשר לא עבדו כלל בשבוע הקובע וחיפשו עבודה באופן פעיל באותו שבוע.
עובדים חלקית שלא מרצון - עובדים שעבדו מ-1 עד 34 שעות בשבוע, אך חיפשו עבודה נוספת או מלאה ולא מצאו.
עובדים במצב mismatch - עובדים שהם בעלי השכלה גבוהה מההשכלה הנדרשת בעיסוק בו הם עובדים. לכל עיסוק מחושב ממוצע ההשכלה של העובדים שבו. עובדים שהשכלתם היתה יותר מן הממוצע+ סטיית תקן אחת נחשבו כ mismatch- (Clogg & Sullivan, 1983).
מועסקים בתעסוקה חולמת - כל מי שלא נמצא בקטגוריות תת-התעסוקה הנייל נחשב כבעל תעסוקה חולמת.

משתנים בלתי תלויים

.....

משתנים ברמת הפרט

כאמור, מאפיינים ותכונות של הפרט הם גורמים שהוזכרו בספרות כיכולים להסביר חלק מאי השיוויון בין קבוצות.
מין - מקודד כ: 0=גברים/1=נשים.
בין המינים קיים אי שיוויון מתמשך בכל התחומים הקשורים לשוק העבודה. קיימת סגרגציה תעסוקתית בין נשים וגברים, עובדה שהיא בעלת השפעה על הזדמנויות התעסוקה שלהם. ניתן

לצפות שנשים תסבולנה יותר מקשיי תעסוקה וסיכויי המוביליות שלהן לכיוון של תעסוקה הולמת יהיו נמוכים יותר.

מוצא - מקודד כ: 0=אירופה-אמריקה/1=אסיה-אפריקה.

מחקרים על החברה הישראלית נוהגים לאבחן שתי קבוצות חברתיות על בסיס ארץ המוצא שלהן. הראשונה היא יוצאי אירופה-אמריקה, קבוצה שנחשבת למבוססת יותר מבחינה סוציאקונומית יחסית לקבוצה השנייה- יוצאי אסיה-אפריקה. למרות שקבוצות אלו הן יחסית הטרוגניות מכיון שהן מורכבות מארצות מוצא שונות ורבות, הרי שבין הקבוצות מפרידה עובדה חשובה והיא זמן ההגעה לארץ והמשאבים האישיים, החברתיים והפוליטיים שהיו ברשות הקבוצות. בגל העלייה הראשון הגיעו בעיקר יוצאי אירופה-אמריקה. הגל השני שהורכב ברובו מיוצאי מדינות אסיה-אפריקה סבל עם קליטתו מקשיים רבים, מדחיקה ואפליה שהיתה מבוססת על אתנוצנטריות. הדבר בא לידי ביטוי בישובם בישובים פריפריאליים "עיירות פיתוח", רחוקים ממקורות תעסוקה וממוקדי השפעה. מחקרים שונים הדגימו את הנחיתות הכלכלית והחברתית ממנה סובלים יוצאי אסיה-אפריקה. ניתן לצפות שבני הקבוצה הזו ימצאו בעמדת נחיתות גם מבחינת קשיי התעסוקה שלהם ויכולתם להשיג תעסוקה הולמת.

גיל - מחקרים רבים תיארו את עמדת הנחיתות התעסוקתית ממנה סובלים בעיקר צעירים (עד גיל 25). האטרקטיביות שלהם למעסיקים נמוכה יחסית לקבוצת גיל הביניים (25-54) בגלל חוסר ניסיונם, מחויבות מוגבלת לשוק העבודה וקשיי תחבורה. ניתן לצפות שהצעירים ימצאו יותר במצבי תת-תעסוקה. יחד עם זאת, גיל, להבדיל ממין ומוצא שהם מצבים קבועים, משתנה עם הזמן, ולכן עמדת הנחיתות הנובעת מן הגיל היא זמנית. משתנים מפקחים:

השכלה - נמדדה בשנות השכלה.

לפי תיאוריית ההון האנושי עובד בעל רמה גבוהה של הון אנושי מציע למעסיק רמה גבוהה יותר של פיריון במהלך תקופת העסקתו. העלאת רמת ההון האנושי נעשית בעיקר על-ידי רכישת השכלה, הכשרה מקצועית וצבירת ניסיון (Becker, 1964). לימוד והכשרה מביאים לרמה גבוהה יותר של פיריון בשתי דרכים. הראשונה הינה רכישתן של תכונות המעלות פיריון (כגון: כתיבה, קריאה או מיומנויות הנחוצות לביצוע התפקיד). שנית, אלו שעברו את מסלולי הלימוד וההכשרה הם המוכשרים יותר מכיון ש"שרדו" בתהליכי המיון והסינון שעברו לפני כניסתם למסגרות ההשכלה השונות ובמהלכן. בנוסף ההשכלה מסמלת למעסיק התנהגות מסוימת של העובד שהמעסיק מעוניין בה: יציבות, אחריות, התמדה, מחויבות, רכישת ערכים מסוימים והסתגלות

מהירה לתפקידים חדשים. כלומר ההשכלה מהווה "איתות" למעביד לגבי תכונות אחרות הרצויות לו (Thurow, 1972). לכן יעדיף המעסיק (שפועל בתנאים של אינפורמציה חסרה) להסתמך בחלטותיו על ההון האנושי של העובד. ניתן לצפות שעובדים בעלי השכלה גבוהה יסבלו פחות מקשיי תעסוקה ויהיו בעלי סיכויים טובים להשיג תעסוקה הולמת.

משתנים ברמת משק הבית

התיחסות משמעותית צריכה להנתן גם למשק הבית ממנו בא הפרט. גורמים שונים במשק הבית יכולים להשפיע על הרצון/הצורך של הפרט לעבוד. מחויבות משפחתית, כמו למשל טיפול בילדים או בבית הס בבעלי השפעה על שוק העבודה. בהקשר זה יבדקו המשתנים הבאים:

מצב משפחתי - מקודד לנשואים (1) ולא נשואים (0).

מספר הילדים וגילם - א. מספר הילדים בגיל 0-4; ב. מספר הילדים בגיל +5.

ככל שגדל מספר הילדים כך גדלה המחויבות המשפחתית והזמן שצריך להיות מוקדש לטיפול בהם. מי שנשא בעול בד"כ היא האשה, מה שמקטין את סיכוייה למצוא תעסוקה הולמת. ילדים קטנים ותינוקות נחשבים למכשול הגדול ביותר למחויבות של האשה בשוק העבודה.

משתנים ברמת הקהילה (מבוססים על איפיוני שוק עבודה מקומי)

מאפייני שוק העבודה המקומי משפיעים על מבנה ההזדמנויות הראשוני של הפרט.

המבנה התעשייתי של הישוב - מוגדר על פי הפרופורציה של שלושה סקטורים: מרכז

אוליגופולי (core), פריפריה תחרותית (periphery) וציבורי (public).

קיומן של תעשיות מרכז מבוססות (core economy) מגדיל את מבנה ההזדמנויות התעסוקתיות

בשוק העבודה המקומי. ניתן לצפות, אם כן, ששווקי עבודה שבהן תעשיות מרכז מבוססות

וסקטור ציבורי גדול יציעו הזדמנויות תעסוקתיות טובות יותר, כמו גם, בטחון תעסוקתי

לעובדיהן. מאידך, תעשיות פריפריליות חייבות להתאים עצמן לכוחות השוק של היצע וביקוש

ולכן אינן יכולות להעניק לעובדיהן בטחון תעסוקתי. המבנה התעשייתי קשור במידת מה גם

למבנה החברתי של האזור. איזורים המאכלסים באוכלוסיות חלשות חסרים את המשאבים

והכח הפוליטי שימשוך את תעשיות המרכז (Lewin-Epstein & Semyonov, 1986; Lewin-Epstein, 1986).

(Semyonov, 1988; 1992).

גודל היישוב - מוגדר לפי מספר התושבים בישוב המגורים.

ביישובים עירוניים גדולים יש סיכוי למורכבות וגיוון גדולים יותר של מבנה התעשיות והעיסוקים.

ביישובים אלו מתפתחים סוגי תעשייה וענפים שונים דבר המגדיל את מבנה ההזדמנויות בשוק

העבודה המקומי (Blau & Duncan ,1967; Lewin-Epstein & Semyonov,1992).

% מזרחיים ביישוב - מוגדר לפי אחוז יוצאי אסיה-אפריקה בישוב המגורים.

גורם נוסף הוא הרכב הדמוגרפי של שוק העבודה המקומי. חוקרים רבים הדגישו את הקשר בין

גודלה היחסי של קבוצת המיעוט ובין ההזדמנויות התעסוקתיות שלה (Blalock,1956). מספר

מחקרים הראו שמצב הנחיתות הסוציאקונומי של קבוצות מיעוט נוטה להיות מורע כאשר גודלם

היחסי גדל (Frisbie & Neidert ,1977; Semyonov ,1981,1988; Semyonov ,Hoyt & Scott,1984).

אולם כאשר קבוצת המיעוט מגיעה למסה קריטית יש ביכולתה לפתח שוק משלה וליצור משרות

חדשות ולזכות בכאלו שהיו עד אז מוחזקות על-ידי קבוצת הרוב (Frazier ,1951; Lewin-Epstein)

(,1986; Semyonov ,1988; Semyonov & Tyree,1981).

עיירת פיתוח פריפריאלית - מקודד כ: 1=מגורים בעיירת פיתוח פריפריאלית. 0=אחר.

מבנה ההזדמנויות המוצע לתושבי עיירות פיתוח בפריפריה הגיאוגרפית נחות בהשוואה לתושבי

ערים גדולות במרכז הארץ. התושבים סובלים גם ממבנה תעשייתי פחות מפותח וגם מן הריחוק

הגיאוגרפי ממרכזי תעשייה אחרים.

הגדרת עיירת פיתוח פריפריאלית מבוססת על הגדרות הלמ"ס³.

תוצאות דיון

מצבי כח העבודה

טבלאות 2 ו-3 מרכזות את התכונות הדמוגרפיות והתעסוקתיות של האוכלוסייה בשנת 1982. מטבלאות אלו ניתן ללמוד על קיומה ומימדיה של תופעת קשיי התעסוקה בשנה זו. 41.2% מן האוכלוסייה היו מחוץ לכח העבודה, 0.8% היו במצב "יאוש", 3.4% היו מובטלים, 0.8% עבדו בעבודה חלקית שלא מרצונם, 7.7% היו במצב של mismatch, ו-46.1% מן האוכלוסייה היו בתעסוקה הולמת. לנשים, לצעירים ולתושבי עיירות פיתוח היה ייצוג יתר בכל קטגוריות תת-התעסוקה (למעט mismatch). למזרחים ייצוג יתר מחוץ לכח העבודה, ביאוש ובאבטלה.

בטבלאות 2א' ו-3א' ניתן למצוא את התיאור המקביל לשנת 1989. 37% מן האוכלוסייה היו מחוץ לכח העבודה, 1.3% היו במצב "יאוש", 6.2% היו מובטלים, 1.5% עבדו בעבודה חלקית שלא מרצונם, 7.5% היו במצב של mismatch, ו-46.5% מן האוכלוסייה היו בתעסוקה הולמת. לנשים, למזרחים, לצעירים ולתושבי עיירות פיתוח היה ייצוג יתר בכל קטגוריות תת-התעסוקה (למעט mismatch).

השוואה בין תוצאות הניתוחים של שנת 1982 ושנת 1989, מובילה למסקנה שדפוסי התעסוקה היו שונים בין תקופת שפל ותקופת צמיחה למשק. כצפוי, בתקופת שפל, גדול אחוז האוכלוסייה הסובל מקשיי תעסוקה. קטגוריית תת התעסוקה היחידה שאינה גדלה בין השנים היא ה- mismatch. היקף הסובלים מקשיי תעסוקה מסוג mismatch דומה מאוד בשנים 82 ו-89. האחוז הנהנה מתעסוקה הולמת דומה בין השנים, לעומת זאת חל צמצום בגודלה היחסי של קטגוריית "מחוץ לכח העבודה".

בשנת 1982, 12.7% מן האוכלוסייה היו באחד מן המצבים של תת-תעסוקה, בעוד שב-1989 היו במצבי תת-תעסוקה 16.5%. כלומר גידול של 4%. 4% הנוספים הגדילו את כל קטגוריות תת התעסוקה, כשהחלוקה הפנימית ביניהן לא השתנתה באופן פרופורציונלי. התופעה המעניינת היא, אם כן, שבתקופת שפל יש גידול באחוז הסובלים מקשיי תעסוקה וצמצום באחוז של הנמצאים בקטגוריית "מחוץ לכח העבודה", בעוד שאחוז הנהנים מתעסוקה הולמת לא השתנה. נתון זה מצביע על יציבותו של מצב התעסוקה ההולמת ועל אי-יציבותם של יתר

המצבים. הצמצום בקטגוריה של מחוץ לכח העבודה יכול לנבוע מן הגידול בשיעור ההשתתפות של נשים בכח העבודה שחל בין שתי התקופות (בעוד ששיעור ההשתתפות של גברים נשאר קבוע).

הגורמים המשפיעים על ההתפלגות הלא שיוויונית של קשיי תעסוקה

טבלה 4 (1982) וטבלה 4א' (1989) חושפות בפנינו דפוסי השפעה על הסיכוי של פרטים להמצא באחד מן המצבים התעסוקתיים. מצב ההשוואה הוא מצב של תעסוקה הולמת. בשתי התקופות, נמצא שההשכלה מגדילה את הסיכויים להמצא במצב mismatch ובעבודה חלקית, יחסית לסיכוי להיות במצב של תעסוקה הולמת. השפעת ההשכלה על ההסתברות להיות במצבי תת-התעסוקה האחרים היא הפוכה. בשנת 1982, ככל שעולה השכלתו של הפרט, כך קטנים הסיכויים שימצא עצמו מחוץ לכח העבודה ובאבטלה. ב- 1989 עליה בשנות השכלה מצמצמת את הסיכויים להמצא במצבי "יאוש" ואבטלה, יחסית לסיכויים להמצא בתעסוקה הולמת.

גם השפעת הגיל דומה בשתי התקופות. צעירים, בהשוואה לבני גיל 25-54, ימצאו יותר מחוץ לכח העבודה או באחד ממצבי תת-התעסוקה (למעט mismatch). גם בני 55-65 נוטים יותר להמצא מחוץ לכח העבודה בהשוואה לתעסוקה הולמת. הסיבה לכך היא כנראה פיטורים מוקדמים או פרישה מוקדמת. לדוגמא, הסיכוי של מבוגרים להמצא מחוץ לכח העבודה ביחס לסיכוי שלהם להיות בתעסוקה הולמת בשנת 1982 הוא גדול פי 2.7 יותר מיחס הסיכויים של בני גיל הביניים $(b=1.019 \text{ or } e^{1.019}=2.77)$, ויחס זה גבוה אף יותר בשנת 1989. עובדה בולטת היא שיש למבוגרים סיכוי נמוך להיות במצב של אבטלה לעומת תעסוקה הולמת, בהשוואה לסיכוי של בני גיל 25-54. כלומר, המבוגרים נוטים פחות להיות מובטלים. אם אינם יכולים/רוצים להשיג תעסוקה הולמת, הרי שיעדיפו לצאת מכח העבודה.

בחינת איפיוני המשפחה מעלה שבשתי התקופות, לנשואים יש הסתברות גבוהה יותר להמצא בתעסוקה הולמת בהשוואה ללא-נשואים. כלומר, לנשואים יש הסתברות נמוכה יותר באופן מובהק להמצא בכל אחד ממצבי תת התעסוקה ומחוץ לכח העבודה. בתקופת צמיחה, קיומם של ילדים קטנים מגדיל את ההסתברות של הוריהם להמצא במצבי תת-תעסוקה, מעט יותר מאשר בתקופת שפל. ב- 1982 נמצא, שככל שעולה מספרם של הילדים הקטנים, כך גדלה ההסתברות של הוריהם להיות מחוץ לכח העבודה, ביאוש ובאבטלה. ב- 1989 משפיעה סיבה זו רק על הסיכוי

להמצא מחוץ לכח העבודה ובמצב אבטלה. נראה שבתקופת שפל אין נטיה גדולה יותר להמצא במצב יאוש בגלל ילדים קטנים בבית.

הסבר אפשרי יכול להנתן ברמת משק הבית (זו רק השערה מכיון שרמת משק הבית לא נבדקה במחקר זה). יתכן שבתקופת שפל נמצא יותר משפחות שבהן 2 בני הזוג סובלים מקשיי תעסוקה, מה שיכול להביא למוטיבציה מוגברת למציאת עבודה, אפילו חלקית או mismatch. בתקופה כזו, אנשים אינם יכולים להרשות לעצמם להכנס ליאוש, ולפחות אחד מבני הזוג חייב למצוא עבודה. ולכן מגבלה כמו טיפול בילדים קטנים משפיעה פחות בתקופת שפל.

דפוסי ההשפעה של משתנה המין, כמו ההשפעה של השכלה וגיל, דומים במצבים של שפל וצמיחה. לנשים, בשתי התקופות, סיכוי גבוה מזה של גברים (המקבילים להן ביתר האיפיונים והתכונות) להמצא מחוץ לכח העבודה ובכל מצבי תת-התעסוקה (למעט mismatch), בהשוואה לסיכוי להמצא בתעסוקה הולמת. למשל, בשנת 1982, הסיכוי של נשים להמצא מחוץ לכח העבודה היה גדול פי 4.12 ($t=1.415$) בהשוואה לסיכוי של גברים. הסיכוי של נשים להיות בקטגוריה של "יאוש" גדול פי 5.58 מאשר גברים. הסיכוי להיות מובטלות גדול פי 2.22 מאשר גברים. הסיכוי להיות במצב של עבודה חלקית שלא מרצון גדול פי 5.19 מאשר גברים.

למזרחים היו סיכויים גדולים משל אשכנזים להמצא במצב "יאוש", באבטלה, וב- mismatch -ב- 1982, וב- 1989 דפוס זה נכון גם עבור מצב עבודה חלקית שלא מרצון. הסיכוי של מזרחים להיות במצב של אבטלה לעומת תעסוקה הולמת היה גדול פי 1.25 מאשר הסיכוי של אשכנזים בשנת 1982, ופי 1.3 מאשר הסיכוי של אשכנזים בשנת 1989. מצבם של המזרחים פחות טוב בהשוואה לאשכנזים גם בסיכוייהם להמצא בקטגוריה של "עובד מיואש" ותנאי השוק אינם משנים עמדת נחיתות זו (יחס הסיכויים הוא 1.44 ו- 1.3, בהתאמה). יוצא מן הכלל מצבם של המזרחים ביחס לתעסוקה חלקית שלא מרצון. בעוד שבתקופת צמיחה היו לבני שתי קבוצות המוצא סיכויים דומים להמצא במצב זה, הרי שבתקופת שפל כלכלי היחס הוא 1.37 לרעת המזרחים. אם כן, גם בתקופת צמיחה סובלים המזרחים מקשיי תעסוקה רבים יותר מאשר האשכנזים. תקופת שפל מרעה את מצבם וגורמת להם לחוות קשיי תעסוקה נוספים (עבודה חלקית שלא מרצון).

בחינת מבנה ההזדמנויות התעסוקתיות, כפי שבא לידי ביטוי בהשפעות שוק העבודה המקומי, מעלה עובדה ברורה וחדה ביחס להשפעת המגורים בעיירת פיתוח. מגורים בעיירת פיתוח הם חסרון רק בשנת שפל (1989), ואינם משפיעים בשנת צמיחה (1982). בתקופת שפל, המגורים

בעיירת פיתוח מגדילים את ההסתברות להיות במצבי יאוש ואבטלה. הסיכוי של תושב עיירת פיתוח להיות במצב יאוש גדול פי 1.56 ($b=0.442$) בהשוואה לסיכוי של מי שאינו תושב עיירת פיתוח, ויש לו גם סיכוי גדול פי 1.45 ($b=0.371$) להיות מובטל. השפעה זו היא כמובן לאחר שאיפיוני הפרטים (גיל, מוצא, השכלה ומבנה המשפחה) נלקחו בחשבון.

גם גודל הישוב הוא בעל השפעה על דפוסי התעסוקה של תושביו. ישוב גדול מציע לתושביו מבנה הזדמנויות מגוון יותר ולכן לתושביו סיכויים נמוכים יותר להיות במצב mismatch, בשני מצבי השוק. בתקופת צמיחה נהנים תושביו של ישוב גדול גם מסיכויים פחותים להיות מובטלים. השפעת הסקטורים התעשייתיים בישוב היא מעניינת בעיקר לגבי מצב mismatch. ישובים שהסקטורים הציבורי והמרכזי חזקים בהם מציעים כנראה מגוון אפשרויות תעסוקה רחב יותר, כך שכל פרט מוצא לעצמו תעסוקה המתאימה לכישוריו ואינו צריך להיות mismatch. הסקטור הציבורי מאופיין בתפקידים הדורשים השכלה גבוהה, ולכן ככל שגדל סקטור זה בישוב המגורים, גדל המגוון ההשכלתי של העיסוקים. בישובים בהם סקטור הפריפריה יחסית גדול, תהיה לתושביו הסתברות גבוהה יותר להיות בתעסוקה שאינה הולמת את כישוריהם. לתופעה זו יש עדות גם בשנת שפל וגם בשנת צמיחה.

המוביליות בשוק העבודה (בין מצבי התעסוקה)

לפני שנפנה להיבט הדינמי של אי השיוויון, כלומר לשאלה המתיחסת למידת השיוויוניות במוביליות של קבוצות באוכלוסיה, נבדוק האם בכלל קיימת מוביליות ודינמיקה בשוק העבודה. לצורך בדיקת המעברים בין מצבי התעסוקה נערכו הניתוחים בקובץ אשר הכיל בתוכו את כל המעברים שנעשו בין 2 שתי נקודות זמן. לשם כך הצלבנו את מצבם התעסוקתי של פרטים בכל שתי נקודות זמן סמוכות (ב- t_j וב- t_{j+1})⁴. בקובץ זה נבדקו שאלות של מוביליות בין מצבים תעסוקתיים שונים לאורך זמן⁵.

טבלאות 5 ו- 5א' מציגות בפנינו את הנתונים לגבי שנת 1982 ושנת 1989, בהתאמה. התבוננות באלכסון, המייצג את אותם פרטים אשר לא היו מובילים בין שתי נקודות הזמן, כלומר לא שינו את מצבם התעסוקתי, חושפת בפנינו יציבות גבוהה של אלו שנמצאים מחוץ לכח העבודה, בתעסוקה הולמת וב- mismatch. האחוזים לגבי קטגוריות אלו דומים גם בתקופת צמיחה וגם

בתקופת שפל. כלומר, רוב האוכלוסייה הנמצאת במצבים אלו אינו עוזבת (בין אם מרצונה ובין אם לא) מצבי תעסוקה אלו. לגבי המצבים האחרים (כולם מצבי תת-תעסוקה) שיעורי היציבות נמוכים הרבה יותר. הפרטים הנמצאים במצבים אלו לא נוטים להשאר בהם זמן רב, בגלל שמצבים אלו לא נוחים כלכלית, חברתית ופסיכולוגית. אולם כאן יש הבדל בין התקופות. ב- 1982 אחוזי היציבות נמוכים יותר מאשר ב- 1989. 8.5% נשארו במצב של "עובד מיואש" ב- 1989 לעומת 7.2% ב- 1982; 27.2% נשארו מובטלים ב- 1989 לעומת 17.8% ב- 1982. נראה אם כן, שבתקופת שפל ישנה יותר יציבות במצבי תת-תעסוקה בגלל מיעוט הזדמנויות. בתקופת צמיחה לפרטים יותר קל לעזוב מצבים לא נוחים אלו.

לאן עוברים הפרטים ששינו את מצבם התעסוקתי בין 2 נקודות הזמן (דהיינו אלה אשר אינם על האלכסון) ? בתקופת צמיחה ישנם יותר אנשים אשר משיגים תעסוקה הולמת, ללא כל קשר למצב תעסוקתי בו נמצאו. 7.3% מאלו שהיו מחוץ לכח העבודה ב- 1982 מצאו תעסוקה הולמת, לעומת 6.3% ב- 1989; 23.1% מהמיואשים עברו לתעסוקה הולמת ב- 1982 לעומת 18.9% ב- 1989; 33% מהמובטלים ב- 1982 לעומת 23.7% ב- 1989; 47.1% מן העובדים חלקית שלא מרצון ב- 1982 לעומת 43.6% ב- 1989; 35.1% מה- mismatch ב- 1982 לעומת 33.8% ב- 1989. השיעור השונה של מעבר לתעסוקה הולמת מבטא את ההיררכיה שבין מצבי התעסוקה. ככל שקרובים יותר בהיררכיה לתעסוקה הולמת (למעט מצב mismatch) גדלים הסיכויים לעבור למצב זה (ניתן לראות זאת בטור הימני בטבלה). את ההיררכיה ניתן לראות גם במעבר אל מחוץ לכח העבודה. בטור השמאלי רואים שככל שהקטגוריה רחוקה יותר מ"מחוץ לכח העבודה" כך קטן האחוז שעובר אליה בין שתי נקודות הזמן (שוב, למעט mismatch). למשל, בשנת 1982, 13.6% מן העובדים חלקית יוצאים מכח העבודה, 33% מן המובטלים, ו- 47.8% מן ה"מיואשים". מבנה היררכיה זה נשמר גם בשנת שפל וגם בשנת צמיחה. בהקשר זה בולטת עובדת חריגותו של מצב mismatch, ונתייחס אליה בהמשך.

אם כן, אחוז קטן יחסית נשאר יציב במצבי תת-תעסוקה, אחוז מעט יותר גדול מוצא תעסוקה הולמת (נע בין 19%-43% בשנת שפל ובין 23%-47% בשנת צמיחה), וכל השאר עוברים למצב תת-תעסוקה אחר או יוצאים מכח העבודה. 30% מן הנמצאים במצב של "עובד מיואש" ב- 1989 (4.5+2.8+22.6) עברו למצב תת-תעסוקה אחר (22% ב- 1982); 21% מהמובטלים ב- 1989 עברו

למצב תת-תעסוקה אחר (16% ב-1982) ; 20.5% מהעובדים חלקית שלא מרצונם עברו למצב תת-תעסוקה אחר (17% ב-1982).

אם כן, אחוז גדול מן הנמצאים במצבי תת-תעסוקה נשאר במצבים אלו בין שתי נקודות זמן. אחוז הנשארים וממשיכים לסבול מקשיי תעסוקה גבוה מהאחוז של העוברים לתעסוקה הולמת. 38.4% מן הנמצאים במצב של "עובד מיואש" בשנת 1989 (4.5+2.8+22.6+8.5) נשארו במצב זה או עברו למצב תת-תעסוקה אחר (29% ב-1982). 48.3% מן המובטלים בשנת 1989 נשארו מובטלים או עברו למצב תת-תעסוקה אחר (34% ב-1982). 43% מן העובדים חלקית שלא מרצונם נשארו במצב זה או עברו למצב תת-תעסוקה אחר (39% ב-1982).

המחסומים המונעים מוביליות שיויונית

אי השיויון בין קבוצות חברתיות בא לידי ביטוי, כפי שראינו, בהתפלגות הלא שיויונית של קשיי תעסוקה. על פי השערת המחקר, אי השיויון יבוא לידי ביטוי גם בדמות מוביליות לא שיויונית. התבוננות בדינמיקה של תהליכים חברתיים היא מעניינת וחשובה מכיון שממנה אנו יכולים לנסות ולהסיק לגבי תמונת המצב העתידית. למשל, אם קבוצה מסוימת סובלת מיצוג גבוה במצב תת תעסוקה כלשהו, אך היא נהנית מסיכויי מוביליות טובים לצאת ממצב זה, ניתן לנסות ולנבא שיפור במצבה התעסוקתי בעתיד.

בניתוח הקודם נמצא שבשוק העבודה קיימת מוביליות בין מצבים תעסוקתיים. כמו כן נמצא ששיעורי המוביליות שונים ממצב למצב. לפרטים הנמצאים במצבים תעסוקתיים שונים ישנה הסתברות שונה למוביליות. השאלה המצריכה בירור כעת היא האם דפוסי המוביליות הללו דומים או שונים בין קבוצות שונות באוכלוסיה (כמו מין, מוצא, גיל, מקום מגורים). האם סיכויי המוביליות מושפעים לא רק מן המצב התעסוקתי בו נמצא הפרט, אלא גם מאיפיונים אחרים שלו?

תשובה לשאלה ניתן למצוא בטבלאות 6 ו-6א' המציגות את הניתוחים לשנים 1982 ו-1989, בהתאמה. ניתן ללמוד מהן לגבי הגורמים המשפיעים על פרטים לעבור ממצב תעסוקתי אחד למשנהו בין 4 לבין 4+1. בניתוח נכללו רק פרטים אשר שינו את מצבם התעסוקתי בין שתי נקודות זמן. כלומר, ההשוואה היא רק בין אלו שהיו מוביליים מכיון שהמטרה היא להשוות בין דפוסי מוביליות של קבוצות שונות. מוביליות למצב של תעסוקה הולמת היא קטגורית ההשוואה.

מניתוח ממצאי המודל ניתן ללמוד שההשכלה, בנוסף להיותה לגורם המסביר את פיזור האוכלוסייה בין קטגוריות תעסוקתיות שונות, היא גם גורם המשפיע על המוביליות של פרטים. ככל שעולה השכלתו של הפרט, כך קטנים סיכוייו לעבור לרוב מצבי תת-תעסוקה. מבין אלו שהיו מוביליים בין שתי נקודות זמן, הפרטים שלהם השכלה גבוהה יותר יהיו בעלי סיכויים גבוהים יותר לעבור לתעסוקה הולמת. ממצא זה נכון בשתי תקופות הזמן.

המוביליות מושפעת גם מן הגיל. לצעירים ומבוגרים כאחד, אשר מוביליים בין שתי נקודות הזמן, יש סיכוי גבוה יותר שיעברו אל מחוץ לכח העבודה ולא לתעסוקה הולמת, בהשוואה לבני גיל הביניים. לגבי צעירים הסיבה לכך היא כנראה בגלל גיוסם לצבא או בגלל יציאתם ללימודים גבוהים. לגבי מבוגרים הסיבה היא שוב פרישה מוקדמת או פיטורים, והמוביליות שלהם היא בכיוון אחד - "החוצה" אל מחוץ לכח העבודה. קבוצה זו אינה יכולה או אינה רוצה להמצא במצבים של חיפוש עבודה פעיל, יאוש, הסתפקות בעבודה חלקית שלא מרצון או בעיסוק שאינו הולם את כישוריה.

מצאנו דפוסי מוביליות שונים בין נשואים ללא-נשואים. ב-1982 לנשואים היתה הסתברות קטנה יותר לעבור אל מחוץ לכח העבודה, לאבטלה וליאוש. ב-1989 מוצאים שלנשואים הסתברות קטנה מזו של לא נשואים לעבור לאבטלה. כלומר, בתקופת שפל, מצב משפחתי רלוונטי פחות להשגת תעסוקה הולמת מאשר בתקופת צמיחה.

מבחינת ההשוואה בין המינים, הרי שלנשים אשר שינו את מצבן התעסוקתי בין שתי נקודות הזמן, היו סיכויים גבוהים יותר למוביליות למצבי תת-תעסוקה (מלבד mismatch) וסיכויים פחותים למוביליות לתעסוקה הולמת, בהשוואה לגברים. הדבר נכון הן בשנת שפל והן בשנת צמיחה, למעט הבדל אחד: בתקופת צמיחה לנשים ולגברים היה סיכוי דומה לעבור למצב של אבטלה. בתקופת שפל לנשים היה סיכוי גדול פי 1.64 לעבור למצב של יאוש בהשוואה לגברים, סיכוי גדול פי 1.25 לעבור למצב של אבטלה, סיכוי גדול פי 3.37 לעבור לעבודה חלקית למרות שהעדיפו עבודה מלאה. הנשים, מחמת מינן, סובלות מדפוס מוביליות לא שיוויוני, השונה מזה של הגברים, והמוצא את ביטויו בסיכויים נמוכים יותר לעבור לתעסוקה הולמת.

לא מצאנו דפוסי מוביליות שונים בין שתי קבוצות המוצא (למעט סיכוי גדול יותר של מזרחים לעבור למצב יאוש בתקופת צמיחה, בהשוואה לאשכנזים). כלומר, המוביליים מבין המזרחים זוכים למוביליות דומה לזו של האשכנזים המוביליים. בניתוח נוסף ראינו שבאופן כללי, אחוזי המוביליות דומים בין קבוצות המוצא (עם הבדלים קטנים). אולם יש לזכור את ייצוג היתר של המזרחים במצבי תת-תעסוקה רבים בשתי השנים. שינוי בהתפלגות הלא-שיוויונית יוכל להתרחש

רק כאשר המזרחים יהנו מסיכויים טובים יותר מאשר האשכנזים, למוביליות במעלה ההיררכיה התעסוקתית. זה עדיין לא קורה.

בחינת מאפייני שוק עבודה מקומי מעלה שבתקופת שפל, המגורים בעיירת פיתוח, מגדילים את ההסתברות לעבור למצב של יאוש בהשוואה להסתברות לעבור לתעסוקה הולמת. הסיכוי של תושב עיירת פיתוח לעבור למצב יאוש ולא למצב של תעסוקה הולמת גדול פי 1.53 ($b=0.426$) מאשר הסיכוי של מי שאינו מתגורר בעיירת פיתוח. כלומר, המוביליות של תושבי עיירות פיתוח בתקופת שפל היא למצב של יאוש ולא למצב של תעסוקה הולמת. המגורים בעיירת פיתוח הם מחסום בפני מוביליות לתעסוקה הולמת. מבין כל מאפייני שוק העבודה המקומי, המגורים בעיירת פיתוח היא הגורם היחיד המשפיע על מוביליות תושביו בתקופת שפל. מבנה ההזדמנויות המוצע לתושבי ישובים גדולים משפיע על סיכויי המוביליות שלהם בתקופת צמיחה. אז, קטנים הסיכויים שלהם לעבור למצבי יאוש, אבטלה או לתעסוקה חלקית שלא מרצון, ככל שהישוב בו הם מתגוררים גדול יותר. בתקופת שפל, גודל הישוב אינו משפיע על סיכויי המוביליות.

אכן נראה שמאפייני שוק עבודה מקומי מציבים בפני הפרטים מבנה הזדמנויות המשפיע על היכולת שלהם להיות ולעבור לתעסוקה הולמת. בתקופת שפל, המגורים בעיירת פיתוח הם גורם כל-כך דומיננטי, כך שמאפילים על כל יתר מאפייני שוק עבודה מקומי ומשפיעים על הסיכויים של תושביהן להמצא בקשיי תעסוקה וגם מגדילים את הסיכויי שיעברו להיות מיואשים. בשל מבנה ההזדמנויות המצומצם בעיירות פיתוח והריחוק הגיאוגרפי ממרכזי תעשייה אחרים, פרטים המחפשים עבודה זמן רב, פשוט מתיאשים. בתקופת צמיחה גודל הישוב הופך להיות הגורם החשוב מבחינת מבנה ההזדמנויות. בתקופה זו, ככל שהישוב גדול יותר, תושביו סובלים פחות מקשיי תעסוקה ונהנים מסיכויים טובים יותר להשיג תעסוקה הולמת.

מסקנות

התוצאות העולות מניתוח הנתונים מדגישות את החשיבות שיש לשימוש בקטגוריזציה מפורטת יותר לכח העבודה, המרחיבה במיוחד לגבי קשיי תעסוקה. נראה בברור שהשימוש באבטלה כאינדיקטור יחיד לקשיי תעסוקה מתעלם מאוכלוסייה גדולה אשר בפועל חווה קשיי תעסוקה. הדיכוטומיה המקובלת "תעסוקה-אבטלה" אכן מראה לנו תמונה חלקית של התופעה הרחבה יותר של קשיי תעסוקה. בשני מצבי המשק שנחקרו כאן נמצא שאחוז הסובלים מקשיי תעסוקה הוא בערך פי 3 מאחוז המובטלים (12.7% לעומת 3.4% בשנת 1982, 16.5% לעומת 6.2% בשנת 1989). לפיכך השימוש בהמשגה המפורטת הזו לכח העבודה אכן מפנה זרקור למצבים תעסוקתיים שהסטטיסטיקה הרשמית מתעלמת מהם. הקטגוריזציה המפורטת לכח העבודה מגדילה את הבנתנו ביחס למצבי התעסוקה השונים וביחס לתנאי שוק שונים. ואכן, בתנאי שפל כלכלי גדל מספר הסובלים מקשיי תעסוקה בהשוואה לתקופת צמיחה כלכלית. הנתונים מלמדים כי הסתפקות במדד האבטלה היתה נותנת לנו הערכת חסר והבנה חלקית של מימדי התופעה של קשיי תעסוקה.

מעיון בתוצאות שהתקבלו עולה שקשיי התעסוקה אינם מקשה אחת, לפחות מבחינת דפוסי ההתנהגות של פרטים הנמצאים בתוכם. במיוחד בולט בחריגותו מצב mismatch. אחוז הנמצאים במצב זה אינו שונה בין תקופת שפל לצמיחה, להבדיל מיתר מצבי תת-התעסוקה. כלומר, התופעה היא קבועה ואינה מושפעת ממצב השוק. גורמים שונים המשפיעים על הנמצאים במצבי יאוש, אבטלה ועבודה חלקית שלא מרצון באופן דומה, אינם משפיעים כלל או משפיעים באופן הפוך על הנמצאים במצב mismatch. הדבר נראה לעין בתיאור המצב הסטטי וגם בתיאור המוביליות והדינמיקה. יחד עם זאת, אין בכך לומר שהנמצאים במצב mismatch אינם חוזים קשיי תעסוקה, אלא רק שדפוס זה שונה מיתר הדפוסים בהתנהגותו. יתכן שהנמצאים במצב זה אינם תופסים עצמם כמי שסובלים מקשיי תעסוקה, ולכן אינם חשים אי נוחות מהמצאות במצב זה לאורך זמן. עדות לכך ראינו ביציבות הגבוהה של הנמצאים במצב mismatch בין שתי נקודות זמן. כמו כן, צריך לזכור שהתפיסה שעומדת בבסיסה של המשגה זו היתה שהקטגוריות הללו מהוות מסגרת היררכית, ומצב ה- mismatch הוא המצב שבו קשיי התעסוקה הם הקטנים ביותר ביחס למצבי תת-התעסוקה האחרים. לפיכך יש בהחלט מקום לשוני מסוים בינו לבין מצבי תת-התעסוקה האחרים.

מאידך, נראה שדוקא לקטגוריה של מחוץ לכח העבודה, שאינה כלולה בתת-התעסוקה לפי המודל הפורמלי של ה-LUF, יש הרבה מן המשותף עם מצבי יאוש, אבטלה ותעסוקה חלקית. ה"התנהגות" של הקטגוריה דומה ל"התנהגות" של קטגוריות תת-התעסוקה (למעט mismatch). במקרים רבים, הגורמים שהשפיעו על הנמצאים במצבי תת-התעסוקה, השפיעו באופן דומה גם על אלו הנמצאים מחוץ לכח העבודה. הדבר נכון גם להיבט הסטאטי וגם להיבט הדינמי. הסיבה לתופעה זו נעוצה, כנראה, בהרכבה של קטגוריות מחוץ לכח העבודה. קטגוריה זו מורכבת מפרטים אשר אינם תפצים או אינם יכולים לעבוד מסיבות שונות, אך גם מפרטים אשר רצו לעבוד אך לא מצאו עבודה זמן רב והתנתקו לחלוטין משוק העבודה. במובן זה קטגוריה זו כוללת גם את המיואשים ש"התיאשו מלהיות מיואשים", אך מחדשים מדי פעם את הקשר עם שוק העבודה. ואכן ישנה מוביליות רבה בין מצבי תת-התעסוקה ובין הקטגוריה של מחוץ לכח העבודה, בשני הכיוונים. פרטים אשר היו באחד ממצבי תת-התעסוקה יוצאים אל מחוץ לכח העבודה, ופרטים שהיו ב"חוץ" נכנסים לאחד ממצבי תת-התעסוקה.

חקירת מצבים אלו, שעד עתה נטו לא להתייחס אליהם, מראה גם שההתפלגות של קשיי תעסוקה באוכלוסיה אינה שיוויונית. נראה שאי השיוויון החברתי המאפיין את מצב האבטלה חוזר על עצמו גם ביחס לקשיי תעסוקה נוספים. אמנם יש מספר גורמים המסוגלים להסביר חלק מן ההתפלגות: השכלה, מצב משפחתי ומספר ילדים יכולים להסביר סיכויים דיפרנציאליים להמצאות ולמעבר לתעסוקה הולמת. אולם גם כאשר אנו מפקחים על גורמים אלו, עדיין מצאנו שישנן קבוצות אשר סובלות, באופן עיקבי, יותר מקבוצות אחרות. ראינו שלנשים, מזרחים, צעירים ותושבי ישובים קטנים ופריפריאליים יש יצוג יתר (מעל לפרופורציה של קבוצות אלו באוכלוסיה) בכל מצבי תת-התעסוקה (למעט mismatch, ברוב המקרים). בעקבות ממצאים אלו ניתן לעמוד על קיומו של "יתר" המבוסס על קריטריונים שיוכיים. אלו שנמצאים בתחילתו של ה"יתר" יהיו הראשונים להיות ו/או לעבור לתעסוקה הולמת. בראשיתו של ה"יתר" נמצאים אלו שגילם הוא בין 25-54, גברים ואשכנזים.

גם מבנה ההזדמנויות שמוצע לפרט בשוק העבודה המקומי הוא בעל השפעה על הסיכויים לזכות בתעסוקה הולמת. תושבים בערים גדולות, המציעות מבנה הזדמנויות מגוון ורחב יותר, נהנים מסיכויים טובים יותר לא למצוא עצמם באחד ממצבי תת-תעסוקה. ככל שחלקו של סקטור הפריפריה גדול יותר בישוב (כמובן על חשבון שני הסקטורים האחרים, מרכז וציבורי) גדלים

הסיכויים של תושבי המקום לסבול מקשיי תעסוקה, כאלו או אחרים. תושבי עיירות פיתוח פריפריאליות סובלים מקשיי תעסוקה יותר מאחרים. הסיבה לכך היא כנראה כפולה: מבנה תעשייתי פחות מפותח, וריחוק גיאוגרפי ממרכזי תעשייה אחרים. מבנה הזדמנויות נחות זה משפיע על קשיי התעסוקה של תושבי עיירות הפיתוח, במיוחד בשנות שפל כלכלי.

לדפוס אי השיוויון הסטטיים, המתבטאים בהתפלגות לא שיוויונית של קשיי תעסוקה, מתוסף אספקט נוסף הנובע מחוסר היכולת לצאת ממצבי תת-תעסוקה למצב של תעסוקה הולמת, כלומר מוביליות לא שיוויונית. עובדת היותו של מחקר זה מחקר אורך מאפשרת לחשוף את שני רבדי אי השיוויון - הסטטי והדינמי. שני רבדים אלו מחזקים את טענת ה- Hard-Core Unemployment לגבי אבטלה אך גם ביחס לקשיי תעסוקה נוספים. את קטגוריות האבטלה וקשיי התעסוקה האחרים "מאכלסת" קבוצה קטנה של אנשים הנמצאים במצבים אלו לאורך זמן ממושך, ולא קבוצה גדולה והטרזוגנית של פרטים המתחלפים ביניהם. הממצאים מלמדים שמוביליות מתעסוקה הולמת למצבי תת-תעסוקה היא מזערית בהיקפה לעומת שיעורי מוביליות גבוהים בתוך מצבי תת-התעסוקה. כלומר, בעוד שפרטים עוברים ממצב תת-תעסוקה אחד למשנהו בשיעורים גבוהים, הם לא זוכים לשיעורי מוביליות גבוהים מקטגוריות תת התעסוקה לתעסוקה הולמת. השאלה החשובה שצריכה להשאל, לסיכום, היא האם לפרטים המשתיכים לקטגוריות חברתיות שונות והנמצאים ביחד באחד ממצבי תת-תעסוקה, יש סיכוי שווה לעבור לתעסוקה הולמת. התשובה המתקבלת מן הנתונים היא ברורה: קבוצות מסוימות באוכלוסיה סובלות יותר מאחרות מקשיי תעסוקה וגם סובלות מחוסר יכולת לצאת ממצבים אלו לתעסוקה הולמת. לצעירים (15-24) ומבוגרים (55-65), לנשים ולתושבי עיירות פיתוח היו סיכויים פחותים להשיג תעסוקה הולמת, בהשוואה לבני הקבוצות המקבילות להם (בני גיל 25-54, גברים, ותושבי ערים גדולות ומבוססות במרכז הארץ). לפיכך ניתן לצפות בבירור בתופעת Hard Core UNDERemployment. קשיי התעסוקה המורכבים מגרעין קשה של פרטים אשר סובלים ממצבים אלו לאורך זמן.

סיכום

מחקר זה הוא בעל תרומה תיאורטית ומעשית כאחד. במישור התיאורטי הציע המחקר שימוש בהמשגה חדשה לכח העבודה, המשגה אשר מזגישה במיוחד את תופעת תת-התעסוקה. המשגה זו מפנה זרקור לקבוצות באוכלוסייה שהסטטיסטיקה הרשמית מתעלמת מהן, מכיון שאינן נחשבות כמובטלות, למרות שהן סובלות מקשיי תעסוקה. המחקר התייחס בעיקר להיבטים הדינמיים של תופעת תת-התעסוקה, ומצביע על קיומן של קבוצות באוכלוסייה אשר סובלות מקשיי תעסוקה לאורך זמן. להיבט הדינמי של האבטלה וקשיי התעסוקה האחרים יש חשיבות רבה. השארות זמן רב במצב של אבטלה למשל, מחמירה את מצבו של המובטל, מבחינה כלכלית, חברתית ופסיכולוגית וגם מכיון שהאטרקטיביות שלו למעסיק קטנה, מעין נבואה המגשימה את עצמה. חוסר המוביליות מחזקת ומשעתקת את מצב האי שיוויון. כלומר, לדפסי אי השיוויון המוכרים לנו ממחקרי שוק העבודה, מצטרף אפקט נוסף המתבטא בחוסר היכולת לצאת ממצבי תת-התעסוקה לתעסוקה הולמת.

השימוש בהמשגה חדשה הוא גם בעל חשיבות יישומית רבה. המדיניות החברתית והניסיון לפתור בעיות תעסוקה תלויים בהגדרה והבנה נכונה של התופעות השונות. הקטגוריזציה שהוצעה מאפשרת לבחון את קיומם של קשיי תעסוקה בשוק העבודה בצורה מקיפה יותר מאשר מדד האבטלה, וכן לזהות קבוצות החשופות באופן לא פרופרציוני למצבים אלו. מידע על הנאפיינס הסוציו-דמוגרפיים של בעלי סיכויי מוביליות שונים יכול לתרום ולכוון מדיניות.

לוחות

- טבלה 1 תכונות נבחרות של אוכלוסית המחקר בשנת 1982.
- טבלה 1 א' תכונות נבחרות של אוכלוסית המחקר בשנת 1989.
- טבלה 2 מצבי כח העבודה ותכונות האוכלוסיה לפי קבוצות המין וקבוצות המוצא בשנת 1982.
- טבלה 2 א' מצבי כח העבודה ותכונות האוכלוסיה לפי קבוצות המין וקבוצות המוצא בשנת 1989.
- טבלה 3 תכונות האוכלוסיה לפי מצבי כח העבודה בשנת 1982.
- טבלה 3 א' תכונות האוכלוסיה לפי מצבי כח העבודה בשנת 1989.
- טבלה 4 הגורמים המשפיעים על ההסתברות להיות בכל אחד ממצבי כח העבודה ב- T_i בשנת 1982.
- טבלה 4 א' הגורמים המשפיעים על ההסתברות להיות בכל אחד ממצבי כח העבודה ב- T_i בשנת 1989.
- טבלה 5 אחוז המעברים בין מצבי כח העבודה בין T_i ובין T_{i+1} בשנת 1982.
- טבלה 5 א' אחוז המעברים בין מצבי כח העבודה בין T_i ובין T_{i+1} בשנת 1989.
- טבלה 6 הגורמים המשפיעים על ההסתברות למעבר לכל אחד ממצבי כח העבודה בין T_i ובין T_{i+1} בשנת 1982.
- טבלה 6 א' הגורמים המשפיעים על ההסתברות למעבר לכל אחד ממצבי כח העבודה בין T_i ובין T_{i+1} בשנת 1989.

(3385א)

טבלה 1: תכונות נבחרות של אוכלוסית המחקר בשנת 1982 לפי 4 פנלים
(מתחת לגיל 65)

פנל IV	פנל III	פנל II	פנל I	
51.7	51.7	51.4	51.7	% נשים
49.7	49.4	49.4	49.7	% יוצאי אסיה/אפריקה
36.87 (14.69)	36.97 (14.62)	36.54 (14.46)	36.53 (14.38)	ממוצע גיל
11.31 (3.30)	11.34 (3.29)	11.29 (3.30)	11.23 (3.26)	ממוצע השכלה
65.5	65.3	65.6	65.8	% נשואים
1.9	1.8	1.9	1.8	% גרושים
0.38 (0.68)	0.38 (0.68)	0.39 (0.69)	0.40 (0.70)	ממוצע מספר ילדים בגילאים 0-4
1.26 (1.43)	1.25 (1.44)	1.26 (1.46)	1.25 (1.45)	ממוצע מספר ילדים בגילאים 5+
9.7	9.8	9.8	9.7	% תושבים בעיירות פיתוח
14.6	13.7	13.7	14.2	% תושבים בערים קטנות
12,449	12,904	12,555	12,170	ה

טבלה 2: מצבי כח העבודה ותכונות נבחרות של האוכלוסייה
לפי קב' המין וקב' המוצא בשנת 1982 בפנל I

אשכנזים	מזרחים	גברים	נשים	סה"כ	
35.4	46.5	29.2	52.4	41.2	% מחוץ לכח העבודה
0.6	1.0	0.6	1.0	0.8	% תת-אבטלה "מיואשים"
2.4	4.4	3.2	3.5	3.4	% אבטלה
0.8	0.8	0.4	1.2	0.8	% עבודה חלקית שלא מרצון
10.8	4.4	9.6	0.6	7.7	MISMATCH %
49.0	42.8	57.1	36.0	46.1	% תעסוקה הולמת
38.31 (14.70)	34.78 (13.86)	36.28 (14.32)	36.77 (14.42)	36.53 (14.38)	ממוצע גיל
12.13 (3.37)	10.21 (2.81)	11.35 (3.39)	11.11 (3.13)	11.23 (3.26)	ממוצע השכלה
51.4	50.9	-	-	51.7	% נשים
-	-	50.5	49.0	49.7	% מזרחים
68.7	62.9	65.2	66.4	65.8	% נשואים
2.3	1.3	0.9	2.7	1.8	% גרושים
0.36 (0.68)	0.43 (0.72)	0.41 (0.71)	0.39 (0.70)	0.40 (0.70)	ממוצע מס' ילדים בגיל 0-4
6,125*	5,973*	5,881	6,289	12,170	n

* המספר של אשכנזים ומזרחים אינו מסתכם לסה"כ בשל נתונים חסרים על משתנה המוצא.

טבלה 2א': מצבי כח העבודה ותכונות נבחרות של האוכלוסייה
לפי קב' המין וקב' המוצא בשנת 1989 בפנל I

אשכנזים	מזרחים	גברים	נשים	סה"כ	
35.2	38.7	29.2	44.4	37.0	% מחוץ לכח העבודה
0.9	1.7	1.1	1.5	1.3	% תת-אבטלה "מיואשים"
4.7	7.7	5.4	7.0	6.2	% אבטלה
1.2	1.7	0.7	2.2	1.5	% עבודה חלקית שלא מרצון
10.7	4.3	9.5	5.6	7.5	% MISMATCH
47.3	45.7	54.1	39.3	46.5	% העסוקה הולמת
37.56 (14.67)	35.86 (13.78)	36.37 (14.21)	36.93 (14.28)	36.66 (14.25)	ממוצע גיל
12.84 (3.18)	10.92 (2.84)	12.02 (3.27)	11.76 (3.06)	11.89 (3.17)	ממוצע השכלה
51.7	49.8	-	-	51.1	% נשים
		52.1	50.1	51.1	% מזרחים
64.9	64.3	63.2	65.8	64.5	% נשואים
2.8	2.5	1.8	3.4	2.7	% גרושים
0.33 (0.65)	0.39 (0.70)	0.36 (0.68)	0.36 (0.67)	0.36 (0.68)	ממוצע מס' ילדים בגיל 0-4
5,589*	5,759*	5,574	5,827	11,401	n

* המספר של אשכנזים ומזרחים אינו מסתכם לסה"כ בשל מחסור בנתונים על משתנה המוצא.

טבלה 3: תכונות נבחרות של האוכלוסיה לפי מצבי כח העבודה בפנל I בשנת 1982

תעסוקה הולמת	MISMATCH	חלקים שלא מרצון	אבטלה	תת-אבטלה "מיוא- שים"	מחוץ לכח העבודה	
40.5	40.2	77.4	54.4	64.6	66.0	% נשים
45.8	28.4	49.5	63.4	62.2	55.5	% מזרחים
39.31 (12.60)	37.84 (10.99)	35.52 (12.06)	28.88 (10.45)	31.52 (12.84)	33.25 (16.05)	ממוצע גיל
11.17 (3.12)	15.36 (2.74)	11.48 (3.38)	10.91 (2.61)	10.79 (2.96)	10.48 (2.95)	ממוצע השכלה
78.9	78.3	72.0	47.6	55.6	49.4	% נשואים
0.43 (0.69)	0.51 (0.75)	0.37 (0.66)	0.40 (0.68)	0.36 (0.71)	0.35 (0.71)	ממוצע מס' ילדים בגיל 0-4
7.4	6.1	12.9	15.3	12.1	8.8	% תושבים בעיירות פיתוח
5,479	916	93	399	99	4,896	n

טבלה 3א: תכונות נבחרות של האוכלוסייה לפי מצבי כח העבודה בפנל I בשנת 1989

תעסוקה הולמת	MISMATCH	חלקים שלא מרצון	אבטלה	תת-אבטלה "מיוא- שים"	מחוץ לכח העבודה	
43.4	38.1	77.3	57.7	60.5	61.5	% נשים
50.0	29.4	60.5	62.7	66.0	53.2	% מזרחים
39.41 (12.13)	38.99 (10.85)	33.40 (11.20)	31.74 (12.14)	34.48 (13.63)	33.41 (16.61)	ממוצע גיל
11.79 (2.91)	16.19 (2.72)	12.01 (2.92)	11.42 (2.54)	10.89 (2.59)	11.20 (2.99)	ממוצע השכלה
78.0	75.9	60.7	52.8	61.2	47.0	% נשואים
0.38 (0.65)	0.45 (0.76)	0.32 (0.66)	0.36 (0.69)	0.26 (0.55)	0.32 (0.69)	ממוצע מס' ילדים בגיל 0-4
8.9	5.5	8.6	14.6	19.7	10.7	% תושבים בעיירות פיתוח
5,230	843	163	699	147	4,159	n

טבלה 4:
 הגורמים המשפיעים על ההסתברות להיות בכל אחד ממצבי כח העבודה ב-T בשנת 1982
 מודל - Multinomial Logit

Mismatch מול הולמת	חלקית מול הולמת	אבטלה מול הולמת	יאוש מול הולמת	מחוץ לכה העבודה מול הולמת	
0.418** (0.010)	0.101** (0.027)	-0.047** (0.017)	-0.025 (0.026)	-0.112** (0.006)	<u>הרן אנושי</u> השכלה
-0.142 (0.114)	0.845** (0.226)	1.083** (0.121)	1.366** (0.182)	2.157** (0.054)	גיל 15-24 ⁽¹⁾
-0.116 (0.096)	0.291 (0.237)	-0.965** (0.223)	-0.441 (0.287)	1.019** (0.049)	גיל 55-65 ⁽¹⁾
-0.305** (0.088)	-0.629** (0.202)	-1.125** (0.124)	-0.909** (0.189)	-0.721** (0.050)	<u>דמוגרפים</u> מצב משפחתי
-0.293** (0.046)	-0.157 (0.141)	0.264** (0.070)	0.244* (0.122)	0.388** (0.027)	ילדים 0-4
-0.001 (0.026)	-0.129 (0.073)	-0.025 (0.033)	-0.152** (0.060)	0.209** (0.013)	ילדים 5+
0.005 (0.059)	1.646** (0.179)	0.798** (0.087)	1.275** (0.145)	1.415** (0.034)	מין
0.151* (0.070)	0.249 (0.172)	0.223** (0.095)	0.366** (0.150)	-0.043 (0.036)	מוצא
0.219 (0.125)	0.155 (0.286)	0.044 (0.148)	0.304 (0.246)	-0.051 (0.065)	<u>מאפייני שוק עבודה מקומי</u> עיריית פיתוח
-0.085* (0.045)	-0.085 (0.117)	-0.152** (0.065)	-0.091 (0.104)	0.056* (0.025)	גודל הלישוב
-0.022** (0.009)	-0.028 (0.022)	-0.009 (0.012)	-0.030 (0.019)	0.014** (0.005)	§ סקטור מרכזי ⁽²⁾
-0.019** (0.006)	-0.008 (0.014)	0.006 (0.008)	0.014 (0.013)	-0.013** (0.003)	§ סקטור ציבורי ⁽²⁾
-0.001 (0.003)	-0.005 (0.007)	0.003 (0.004)	0.004 (0.006)	-0.003* (0.001)	§ יוצאי אס'-אפ'
-5.690	-4.555	-2.224	-5.494	0.623	קבוע
-20861.1	-20861.1	-20861.1	-20861.1	-20861.1	Log Likelihood
		24600			N

* ≤ 0.05
 ** ≤ 0.01

(1) גיל 25-54 הוא הקטגוריה המושמטת.
 (2) § סקטור הפרלפריה כלישוב הוא הקטגוריה המושמטת.

טבלה 4א':
 הגורמים המשפיעים על ההסתברות להיות בכל אחד ממצבי כח העבודה ב-T בשנת 1989
 מודל - Multinomial Logit

Mismatch מול הולמת	חלקית מול הולמת	אכטלה מול הולמת	יאוש מול הולמת	מחוץ לכח העבודה מול הולמת	
0.456** (0.010)	0.052** (0.020)	-0.047** (0.012)	-0.061** (0.018)	-0.076** (0.006)	הון אנושי השכלה
-0.153 (0.122)	1.222** (0.151)	1.053** (0.089)	1.272** (0.134)	2.25** (0.053)	גיל 15-24 ⁽¹⁾
-0.155 (0.095)	-0.509* (0.221)	-0.748** (0.141)	-0.254 (0.183)	1.379** (0.049)	גיל 55-65 ⁽¹⁾
-0.362** (0.079)	-0.377** (0.143)	-0.840** (0.085)	-0.581** (0.130)	-0.718** (0.047)	דמוגרפים מצב משפחתי
-0.224** (0.044)	-0.124 (0.093)	0.205** (0.050)	0.139 (0.076)	0.425** (0.026)	ילדים 0-4
-0.065** (0.024)	-0.108** (0.046)	-0.073** (0.026)	-0.051 (0.039)	0.166** (0.013)	ילדים 5+
-0.044 (0.056)	1.805** (0.128)	0.743** (0.061)	1.001** (0.094)	1.102** (0.032)	מין
0.123* (0.065)	0.317** (0.115)	0.259** (0.067)	0.264** (0.101)	-0.056 (0.034)	מוצא
0.042 (0.120)	-0.025 (0.195)	0.371** (0.101)	0.442** (0.144)	0.071 (0.058)	מאפייני שוק עבודה מקומי עיריית פיתוח
-0.095** (0.030)	-0.014 (0.061)	0.051 (0.037)	0.009 (0.056)	0.059** (0.018)	גודל היישוב
0.001 (0.005)	-0.019* (0.009)	-0.0002 (0.005)	-0.004 (0.007)	0.004 (0.003)	§ סקטור מרכז ⁽²⁾
-0.013** (0.005)	0.005 (0.008)	-0.004 (0.005)	0.005 (0.007)	0.002 (0.002)	§ סקטור ציבורי ⁽²⁾
-0.005 (0.004)	-0.003 (0.006)	0.007 (0.004)	0.010 (0.005)	0.009** (0.002)	§ יוצאי אס'-אפ'
-7.125	-4.520	-1.952	-3.273	-1.081	קבוע
-26208.7	-26208.7	-26208.7	-26208.7	-26208.7	Log Likelihood
		26840			N

≤ .05 *
 ≤ .01 **

(1) גיל 25-54 הוא הקטגוריה המושמטת.
 (2) § סקטור הפריפריה ביישוב הוא הקטגוריה המושמטת.

טבלה 5: אחוז המעבריים בין מצבי כח העבודה בין T_i ל- T_{i+1} בשנת 1982.

		T_{i+1}					(N)		
		מחוך לכח העבודה	יאוש	אבטלה	חלקית	MISMATCH	הולמת		
T_i	מחוך לכח העבודה	88.4	1.1	1.9	0.2	1.1	7.3	(11656)	
	יאוש	47.8	7.2	13.1	3.2	5.6	23.1	(251)	
	אבטלה	33.0	8.8	17.8	2.3	5.0	33.0	(639)	
	חלקית	13.6	4.2	6.3	22.0	6.8	47.1	(191)	
	MISMATCH	5.7	0.4	1.0	0.7	57.1	35.1	(1907)	
	תעסוקה הולמת	6.3	0.4	1.3	0.6	5.6	85.8	(12163)	
		(N)	(11541)	(258)	(556)	(178)	(1964)	(12310)	(26807)

טבלה 5א': אחוז המעברים בין מצבי כח העבודה בין T_i ל- T_{i+1} בשנת 1989.

		T_{i+1}					(N)		
		מחוך לכח העבודה	יאוש	אבטלה	חלקית	MISMATCH	הולמת		
T_i	מחוך לכח העבודה	86.2	2.1	3.9	0.6	0.9	6.3	(10775)	
	יאוש	42.7	8.5	22.6	2.8	4.5	18.9	(539)	
	אבטלה	28.1	14.1	27.2	3.5	3.5	23.7	(1297)	
	חלקית	13.5	3.5	10.0	22.4	7.0	43.6	(401)	
	MISMATCH	4.7	0.6	2.7	1.1	57.6	33.8	(2036)	
	תעסוקה הולמת	5.5	0.6	2.4	1.5	5.9	84.0	(12470)	
		(N)	(10727)	(558)	(1284)	(423)	(2109)	(12417)	(27518)

סבלה 6:
 הגורמים המשפיעים על ההסתברות למעבר לכל אחד ממצבי כח העבודה⁽¹⁾ בין T_i ל- T_{i+1}
 Multinomial Logit - מודל 1982

Mismatch מול הולמת	חלקית מול הולמת	אבטלה מול הולמת	יאוש מול הולמת	מחוץ לכח העבודה מול הולמת	
0.062** (0.014)	-0.004 (0.031)	-0.137** (0.021)	-0.129** (0.027)	-0.158** (0.014)	הור אנשי השכלה
-0.852** (0.148)	-0.523* (0.260)	-0.086 (0.150)	0.140 (0.183)	0.257* (0.110)	גיל 15-24 ⁽²⁾
-0.127 (0.142)	0.505 (0.282)	-1.132** (0.308)	-0.738* (0.344)	0.379** (0.134)	גיל 55-65 ⁽²⁾
0.129 (0.129)	0.778** (0.236)	-0.813** (0.161)	-0.569** (0.200)	-0.213* (0.111)	דמוגרפים מצב משפחתי
-0.076 (0.071)	-0.071 (0.177)	0.191* (0.096)	0.157 (0.125)	0.146* (0.066)	ילדים 0-4
-0.079* (0.038)	-0.086 (0.083)	0.022 (0.040)	-0.204** (0.061)	-0.009 (0.031)	ילדים 5+
-0.568** (0.090)	0.889** (0.205)	0.062 (0.114)	0.511** (0.152)	0.668** (0.082)	מין
-0.152 (0.102)	-0.043 (0.215)	0.058 (0.128)	0.422** (0.164)	-0.016 (0.088)	מוצא
-0.142 (0.186)	-0.011 (0.373)	0.114 (0.196)	0.270 (0.251)	-0.016 (0.152)	מאפייני שוק עבודה מקומי עיירת פיתוח
-0.065 (0.069)	-0.263** (0.138)	-0.380** (0.086)	-0.281** (0.111)	-0.024 (0.063)	גודל הישוב
0.009 (0.013)	-0.002 (0.027)	0.007 (0.015)	0.022 (0.020)	0.020 (0.011)	% סקטור מרכז ⁽³⁾
0.017* (0.009)	0.012 (0.018)	0.004 (0.010)	0.009 (0.013)	0.013 (0.007)	% סקטור ציבורי ⁽³⁾
-0.00004 (0.004)	-0.015 (0.009)	0.001 (0.005)	-0.005 (0.006)	0.003 (0.004)	% יוצאי אס' - אפ'
-0.019 (0.009)	-0.008 (0.020)	0.038** (0.012)	-0.131** (0.020)	-0.023** (0.008)	משך הזמן $T_1 - T_2$ ⁽⁴⁾
-1.659	-1.617	0.590	-0.035	0.481	קבוע
-6130.9	-6130.9	-6130.9	-6130.9	-6130.9	Log Likelihood
		4432			N

(1) בניתוח נכללו רק אלו ששינו מצב העסוקותי בין T_i ל- T_{i+1} .
 (2) גיל 25-54 הוא הקטגוריה המושמטת.
 (3) % סקטור הפרויפליה היא הקטגוריה המושמטת.
 (4) 3, 9, 12 או 15 חודשים.

טבלה 6א:

הגורמים המשפיעים על ההסתברות למעבר לכל אחד ממצבי כח העבודה⁽¹⁾ בין T_1 ל- T_{i+1}
 בשנת 1989 - מודל Multinomial Logit

Mismatch מול הולמת	חלקית מול הולמת	אבטלה מול הולמת	יאוש מול הולמת	מחוץ לכח העבודה מול הולמת	
0.068** (0.014)	-0.119** (0.023)	-0.186** (0.016)	-0.163** (0.020)	-0.187** (0.014)	הור אנושי השכלה
-0.943** (0.150)	0.083 (0.169)	0.054 (0.115)	0.102 (0.142)	0.462** (0.105)	גיל 15-24 ⁽²⁾
-0.104 (0.147)	-0.320 (0.246)	-1.017** (0.213)	-0.390 (0.223)	0.630** (0.133)	גיל 55+ ⁽²⁾
0.033 (0.117)	0.052 (0.165)	-0.450** (0.116)	-0.236 (0.143)	-0.180 (0.104)	למוגרפים מצב משפחתי
-0.009 (0.068)	-0.175 (0.111)	0.157* (0.071)	0.042 (0.090)	0.115 (0.064)	ילדים 0-4
-0.042 (0.035)	-0.172** (0.055)	-0.050 (0.034)	-0.102* (0.043)	0.021 (0.030)	ילדים 5+
-0.451** (0.083)	1.214** (0.143)	0.226** (0.084)	0.495** (0.106)	0.634** (0.075)	מין
-0.306** (0.094)	0.050 (0.133)	0.169 (0.091)	0.105 (0.114)	0.042 (0.080)	מוצא
0.225 (0.169)	0.227 (0.225)	0.146 (0.148)	0.426** (0.171)	0.127 (0.136)	מאפייני שוק עבודה מקומי עיירת פיתוח
-0.003 (0.046)	0.002 (0.072)	0.069 (0.051)	-0.055 (0.062)	-0.054 (0.042)	גודל היישוב
0.010 (0.008)	-0.009 (0.010)	-0.009 (0.007)	-0.0004 (0.008)	0.008 (0.006)	% סקטור מרכז ⁽³⁾
0.011 (0.007)	0.010 (0.009)	-0.003 (0.006)	0.006 (0.008)	0.009 (0.006)	% סקטור ציבורי ⁽³⁾
-0.007 (0.005)	-0.004 (0.008)	0.006 (0.005)	0.010 (0.006)	0.001 (0.004)	% יוצאי אס'-אפ'
-0.023** (0.009)	-0.016 (0.013)	0.030** (0.009)	-0.082** (0.012)	-0.272** (0.008)	משך הזמן T_1-T_2 ⁽⁴⁾
-1.484	-0.732	1.517	0.676	1.098	קבוע
-9181.5	-9181.5	-9181.5	-9181.5	-9181.5	Log Likelihood
		6012			N

* ≤ 0.05
 ** ≤ 0.01

(1) בנייתו נכללו רק אלו ששינו מצב תעסוקתי בין T_1 ל- T_{i+1} .

(2) גיל 25-54 הוא הקטגוריה המושמטת.

(3) % סקטור הפרטוריה היא הקטגוריה המושמטת.

(4) 3, 9, 12 או 15 חודשים.

הערות

1. המחקר התמקד רק באוכלוסייה היהודית בישראל, למרות הרלוונטיות הרבה שלו גם לאוכלוסייה הערבית. מכיון שזהו ניסיון ראשוני לעמוד על התופעה, הרי שהתייחסות גם לאוכלוסייה הערבית תכניס למודל משתנים נוספים ותסבך אותו.
2. ב-LUF מופיעה גם הקטגוריה של עובדים בשכר נמוך (Low Income). לצערנו לא יעשה בה שימוש במחקר זה בשל מחסור בנתוני שכר בסקרי כח אדם.
3. רשימת עיירות הפיתוח מבוססת על הגדרות הלמ"ס. בהגדרת יישובי פיתוח הם מתייחסים להגדרה של "מרכז ההכונה לערי פיתוח" המשותף למשרד העבודה והרווחה, משרד התעשייה והמסחר ומשרד הבינוי והשיכון. להלן פירוט של 25 יישובים הכלולים בהגדרה של יישובי פיתוח בעבודים מסקרי כח אדם:
יישובי פיתוח בצפון: בית שאן, חצור הגלילית, טבריה, יקנעם עילית, כרמיאל, מגדל העמק, מעלות-תרשיחא, נצרת עילית, עכו, עפולה, צפת, קרית שמונה, שלומי.
יישובי פיתוח בדרום: אילת, אופקים, בית-שמש, דימונה, יבנה, ירוחם, מצפה רמון, נתיבות, ערד, קרית גת, קרית מלאכי, שדרות.
4. ליצירת קובץ המכיל בתוכו את כל המעברים יש שתי תוצאות: ראשית, כל פרט יכול להופיע בקובץ יותר מפעם אחת, אם הוא נפקד 3 או 4 פעמים. כך נמצא את נתוניו בהתייחס למעבר בין הפקידה הראשונה לשניה, השניה לשלישית והשלישית לרביעית. תוצאה זו באה לידי ביטוי גם בשימוש הסטנדרטי בנתוני כח האדם, מכיון שאת האומדן השנתי מחשבים על סמך נתוני כל הפקידות באותה שנה.
שנית, משך הזמן בין המעברים בקובץ אינו זהה. למשל, משך הזמן בין הפקידה הראשונה לשניה (וגם בין השלישית לרביעית) הוא 3 חודשים. משך הזמן בין השניה לשלישית הוא 9 חודשים. על-מנת לתקן את השפעת משך הזמן שעבר בין מעבר למעבר, הכנסנו לניתוח את המשתנה לפיקוח: "משך הזמן שעבר".
5. מכיון שאין זה ניתוח על היסטורית התעסוקה של פרטים, אלא חיבור של צילומי מצב בתקופות שונות, יתכן שבין שתי נקודות זמן התרחשו שינויים נוספים במצבם התעסוקתי. לפיכך,

יתכן שהמוביליות שהייתה בפועל אף גבוהה מזו שתבוא לידי ביטוי בנתונים שלנו. לכן, הערכת המוביליות שתתקבל כאן היא הערכת חסר.

Becker G.S. (1964) Human Capital. New York: NatBureau of Economic Research.

Blanchard O. & L. Summers (1986) "Hysteresis and the European Unemployment Problem." National Bureau of Economic Research Macroeconomics Annual, Cambridge, Mass: MIT Press.

Blau P.M. & O.D. Duncan (1967) The American Occupational Structure. New York: Wiley.

Clark K. & L. Summers (1979) "Labor Market Dynamics and Unemployment: A Reconsideration." Brookings Papers on Economic Activity, no. 1.

Clogg C.C. (1979) Measuring Underemployment. New York: Academic Press.

Clogg C.C. ,S.R. Eliason & R. Wahl (1990) "Labor Market Experiences and Labor Force Outcomes: A Comprehensive Framework for Analizing Labor Force Dynamics." American Journal of Sociology 95:1536-76.

Clogg C.C & T.A. Sullivan (1983) "Labor Force Composition and Underemployment Trends, 1969-1980." Social Indicators Research 12:117-52.

Clogg C.C , T.A. Sullivan & J.E. Mutchler (1986) "On Measuring Underemploment and Inequality in the Labor Force." Social Indicator Research 18:375-93.

Featherman D.L. & R.M. Hauser (1978) Opportunity and Change. New York: Academic Press.

- Frazier E. (1951) "The Negroes Vested Interest in Segregation." In Rose A.(ed) Race, Prejudice and Discrimination, New York: Knopf.
- Frisbie W.P. & L. Neidert (1977) "Inequality and the Relative Size of Minority Population: A Comparative Analysis." American Journal of Sociology 3:1007-30.
- Gordon R. (1988) "Back to the Future: European Unemployment Today Viewed from America in 1939." Brooking Papers on Economic Activity, No.1.
- Hauser P.M. (1974) "The Measurment of Labor Utilization." Malayan Economic Review 19:1-17.
- (1977) "The Measurment of Labor Utilization-More Empirical Results." Malayan Economic Review
- Hodge R. W. (1973) "Towards a Theory of Racial Differnces in Employment." Social Problems 52:16-31.
- Hodson R. (1983) Workers' Earnings and Corporate Economic Structure. New York: Academic Press.
- Lewin-Epstein N. (1986) "Effects of Residential Segregation and Neighborhood opportunity Structure on the Employment of Black and White Youth." Sociological Quarterly 27:559:70.
- Lewin-Epstein N. & M. Semyonov (1992) "Local Labor Markets, Ethnic Segragatin, and Income Inequality." Social Forces 70:1101-1119.

- Lichter D.T., D.J. Landry (1991) "Labor Force Transitions and Underemployment: The Stratification of Male and Female Workers." *Research in social Stratification and Mobility* 10:63-87.
- O'Connor J. (1973) *The Fiscal Crisis of the State*. New York: St. Martin's.
- Parcel T.L. & C.W. Mueller (1983) *Ascription and Labor Markets*. New York: Academic Press.
- Piore M. (1976) "Notes for a Theory of Labor Market Stratification" in D. Gordon et. al. (eds.), *Labor Market Segmentation*, Lexington, Mass: D.C. Heath.
- Sachs J.D. & Larrain F.B. (1993) *Macroeconomics in the Global Economy*. New York, NY: Harvester, Wheatsheaf.
- Semyonov M. (1981) "Effects of Community on Status Attainment." *Sociological Quarterly* 22:359-72.
- Semyonov M. (1988) "Bi-Ethnic Labor Markets, Mono-Ethnic Labor Markets, and Socioeconomic Inequality." *American Sociological Review* 53:256-66.
- Semyonov M. & A. Tyree (1981) "Community Segregation and the Costs of Ethnic Subordination." *Social Forces* 59:649-86.
- Semyonov M., R. Hoyt & R.I. Scott (1984) "Place, Race and Differential Occupational Opportunities." *Demography* 21:259- 70.
- Spilerman S. & J. Habib (1976) "Development Towns in Israel: The Role of Community in Creating Ethnic Disparities in Labor Force Characteristics" *American Journal of Sociology* 81:781-812.

Sullivan T.A. (1978) *Marginal Workers, Marginal Jobs*. Austin, TX: University of Texas Press.

Thurow L.C. (1969) *Poverty and Discrimination*. Washington, D.C.: The Brookings Institution.

Thurow L.C. (1972) "Education and Economic Equality." *Public Interest*, 28:66-81.